
drs. M.W. Bol
mr. J. Overwater

MINISTERIE VAN JUSTITIE
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
's-Gravenhage

W
wetenschappelijk

O
onderzoek- en

D
documentatie

C
centrum

DIENTVERLENING

vervanging van de vrijheidsstraf in het
strafrecht voor volwassenen

Deel 2:

Dienstverleners en projectverschaffers

Ministerie van Justitie
1983

Ra 4539 I

DIENSTVERLENING

**Vervanging van de vrijheidsstraf in het strafrecht voor
volwassenen**

Deel 2: Dienstverleners en projectverschaffers

Onderzoek en rapportage:

drs. M.W. Bol

m.m.v.:

mr. J. Overwater

Supervisie:

dr. J. Junger-Tas

**Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van
het Ministerie van Justitie, juli 1983.**

Nadat eerder verslag was gedaan van een voorpeiling (september 1981) en nadat in maart 1982 een beknopt interimverslag was uitgebracht, presenteerden wij in het voorjaar van 1983 het eerste 'grote' deelrapport. Hierin kon men hoofdzakelijk gegevens over de totstandkoming en uitvoering van de dienstverleningen aantreffen. In dit tweede deelrapport bespreken wij om te beginnen de aanbiedingen tot dienstverlening, welke door de justitiële autoriteiten werden afgewezen. Vervolgens wordt het leeuwendeel van het rapport gewijd aan de beweegredenen van directies van instellingen om al dan niet tot het verschaffen van projectplaatsen te willen overgaan, meningen en ervaringen van contactpersonen, en ervaringen van dienstverleners zelf. Het is de bedoeling dat nog vóór 1984 een derde en laatste interimrapport zal worden uitgebracht. Voor een korte aankondiging van de inhoud hiervan zij verwezen naar het voorwoord van deel 1.⁰¹ Eindrapportage zal in het begin van 1984 plaatsvinden.

Wederom een woord van dank

Allen die aan de realisering van het hier te bespreken onderzoekgedeelte hebben bijgedragen, willen we bij deze hartelijk dank zeggen. Dit keer werd de medewerking gevraagd van rechters, officieren, coördinatoren, directies van instellingen, contactpersonen en van dienstverleners zelf. Ook dank aan de groep stagiaires. Ten behoeve van het interviewen van projectbegeleiders werd deze nog uitgebreid met Anita Ayal en Ad van Loon. Voor statistische kritiek werd een beroep gedaan op drs. J. Plantenga, werkzaam op het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden.

⁰¹ Rapportage over dienstverlening in het kader van gratie wordt, in afwijking van hetgeen was aangekondigd, verschoven naar deelrapport 3. Hiervoor is gekozen omdat anders niet over voldoende onderzoekmateriaal kon worden gerapporteerd.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
2	Afwijzingen	3
2.1	Algemeen	3
2.2	Persoonlijke gegevens vergeleken met die van dienstverleners	3
2.2.1	Leeftijd en geslacht	3
2.2.2	Leefsituatie, opleiding en werksituatie	5
2.3	Delictgegevens vergeleken met die van dienstverleners	5
2.3.1	Aard van het misdrijf	5
2.3.2	Schade en letsel	8
2.3.3	Inverzekeringstelling en preventieve hechtenis	9
2.3.4	Strafrechtelijk verladen van de verdachte	9
2.4	Reden voor afwijzing en strafrechtelijke reactie	10
2.4.1	Reden voor afwijzing	10
2.4.2	Strafrechtelijke reactie	10
3	Instellingen (niet) bereid tot het verschaffen van projecten	13
3.1	Projectverschaffende instellingen	13
3.1.1	Algemeen	13
3.1.2	Bekendheid met dienstverlening en motivatie om te plaatsen	14
3.1.3	Voorwaarden en eisen met betrekking tot plaatsing	15
3.1.4	Ervaringen met dienstverleners	15
3.1.5	Dienstverleners als goedkope arbeidskrachten?	16
3.1.6	Algemene waardering van dienstverlening als vervanging van de vrijheidsstraf	17
3.2	Negatief reagerende instellingen	18
3.2.1	Algemeen	18
3.2.2	Bekendheid met het bestaan van dienstverlening	19
3.2.3	Motivatie om niet te plaatsen en eventuele bereidheid in de toekomst	19

4	Contactpersonen aan het woord	21
4.1	Algemeen	21
4.2	Aanvang van de werkprojecten	22
4.3	Uitvoering van het werk	23
4.3.1	Anonimiteit	23
4.3.2	Extra toezicht op dienstverleners	24
4.3.3	Problemen	24
4.4	Beëindiging van het werk	27
4.4.1	Afsluitende gesprekken	27
4.4.2	Berichtgeving aan Justitie	27
4.4.3	Voortijdige beëindiging	28
4.4.4	Aanblijven van dienstverleners na beëindiging van het werk	28
4.5	Indrukken ten aanzien van dienstverleners	28
4.5.1	Zwaarte van het werk	28
4.5.2	Nut en leerzaamheid	29
4.5.3	Het beeld van de "misdadiger"	29
4.6	Dienstverleners als goedkope arbeidskrachten ?	29
4.7	Waardering van dienstverlening als alternatief voor de vrijheidsstraf	30
5	Dienstverleners aan het woord	31
5.1	Algemeen	31
5.2	Vorbereiding tot het werk	32
5.2.1	Bekendheid met het bestaan van dienstverlening	32
5.2.2	Motivatie om het aanbod te doen	32
5.2.3	Keus uit verschillende projecten	32
5.2.4	Bekendheid met het aantal uren	33
5.2.5	Verwachting van het werk voor de aanvang	33
5.3	Uitvoering van het werk	33
5.3.1	Anonimiteit en werksfeer	33
5.3.2	Werkbegeleiding en probleemoplossing	34
5.3.3	Controle op de uitvoering	36
5.3.4	Berichtgeving aan Justitie	37
5.4	Terugblik op het werk	37
5.4.1	Algemeen	37
5.4.2	Strafrechtelijke aspecten	38
6	Samenvatting en conclusies	41
Bijlage		47

1 INLEIDING

In elk van de acht proefarrondissementen werden behalve de gegevens waarover in deel 1 is gerapporteerd, ook gegevens verzameld betreffende aanbiedingen tot dienstverlening die door de justitiële autoriteiten werden afgewezen. Hierover wordt verslag gedaan in hoofdstuk 2. We zullen niet alleen bespreken op welke gronden deze aanbiedingen werden afgewezen, maar ook nagaan of er sprake is van significante verschillen in persoons- en/of delictgegevens tussen degenen wier aanbod al dan niet werd aanvaard. Een probleem bij dit gedeelte van het onderzoek was, dat wij alleen kennis konden nemen van officiële afwijzigingen; het kan heel goed zijn dat er in verschillende arrondissementen in de regel eerst (mondeling of telefonisch) vooroverleg plaatsvond tussen bv. reclassering en OM of advocatuur en rechtbank, waarbij men een schatting maakte van de haalbaarheid van een voorgenomen aanbod. Was die zeer gering, dan werd wellicht niet eens een aanbod gedaan. Dit geeft ons aanleiding om te benadrukken, dat de aantallen afwijzingen die we hier presenteren, niet representatief zijn. Hoogstens kan men ten aanzien van Den Bosch vaststellen, gezien de betrekkelijk grote hoeveelheid afwijzingen zeker in verhouding tot de kleine hoeveelheid geaccepteerde aanbiedingen, dat er in dat arrondissement inderdaad sprake was van een terughoudende opstelling van justitiële zijde, een mogelijkheid waarmee we in deel 1 al rekening hielden.

In hoofdstuk 2 wordt hier en daar gerapporteerd over betrekkelijk geringe aantallen. Wanneer de resultaten ondanks dat in percentages worden uitgedrukt, heeft dit tot doel een vergelijking met de gegevens van dienstverleners gemakkelijker te maken.

Aan tal van instellingen werd vanuit de acht proefarrondissementen verzocht of zij tot het verschaffen van projectplaatsen voor één of meer dienstverleners bereid waren. Aan de leiding/het bestuur van al deze instellingen zonden wij vragenlijsten toe; één versie aan de besturen die positief gereageerd hadden, een andere versie aan de instellingen die negatief gereageerd hadden. De resultaten van deze schriftelijke enquête zijn weergegeven in hoofdstuk 3. Hoofdstuk 4 betreft de

meningen en ervaringen van personen binnen de instellingen die bij de uitvoering van dienstverleningsprojecten voor de praktische begeleiding zorgden. In het vervolg zullen we deze personen aanduiden als contactpersonen. Wij vroegen hen (in vraaggesprekken) naar hun algemeen opvattingen en ervaringen; de vragen waren dus niet toegespitst op individuele dienstverleners.

In hoofdstuk 5 komen de dienstverleners zelf aan het woord. In hoofdstuk 6 besluiten we dit rapport met een samenvatting en conclusies.

Met betrekking tot de wijze van materiaalverzameling kan het volgende worden opgemerkt. Voor de invulling der afwijzingsformulieren met bijbehorende persoons- en delictgegevens werd in zes arrondissementen weer zorg gedragen door onze stagiaires; in twee arrondissementen rechtstreeks vanuit het WODC.

Voor het verkrijgen van de adressen der instellingen mochten wij gebruik maken van de bestanden waarover de verschillende coördinatoren of projectenbanken beschikken. Voorzover het aantal adressen in een proefarrondissement de 25 te boven ging, benaderden wij de contactpersonen aldaar steekproefsgewijs, tot een maximum van 25.

De dienstverleners werden, veelal via bemiddeling van de reclassering schriftelijk, telefonisch of persoonlijk door één van onze medewerk(st)ers benaderd voor een vraaggesprek.

De (vele) formulieren die als onderzoekinstrument voor het rapport dienden, zijn deze in dit tweede deel niet opgenomen. Door geïnteresseerden kunnen ze bij het WODC worden opgevraagd.

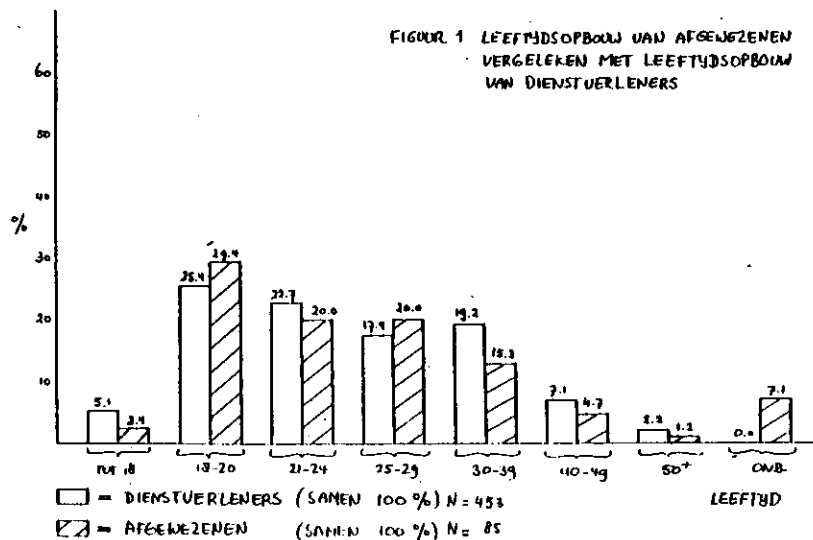
2.1 Algemeen

In hoofdstuk I werd al uiteengezet, waarom aan de aantallen afwijzingen niet teveel betekenis kan worden gehecht. Toch is het voor een onderlinge vergelijking van belang dat de verdeling van de afgewezen voorstellen over de proefarrondissementen bekend is. Deze is (voor de periode februari 1981-mei 1982) als volgt: Alkmaar 5, Almelo 26, Assen 1, Breda 18, Groningen 73, Haarlem 14, 's-Hertogenbosch 21 en Zutphen 20 (in totaal 178 afwijzingen). In bijna driekwart van de onderzochte zaken geschiedde de afwijzing op het niveau van de rechter (35.7% politierechter, 35.7% meervoudige kamer, 2.5% Gerechtshof). Iets minder dan een kwart van de afwijzingen kwam van het OM (22.9%). In enkele gevallen wezen officier en rechter gezamenlijk het aanbod af. Afwijzende rechters kwamen naar verhouding het vaakst voor in Den Bosch, afwijzende officieren in Haarlem, Den Bosch en Breda. Per afgewezen zaak werd de betreffende rechter of officier benaderd voor een (zeer) kort vraaggesprek (zie 2.4). Pas in een betrekkelijk late fase van de onderzoeksperiode is door ons besloten, ook nog (op gelijke wijze als bij de dienstverleners) een aantal persoons- en delictgegevens van afgewezen verdachten te registreren. Hierdoor kon slechts voor 85 personen uit zes arrondissementen dit soort gegevens worden achterhaald (Groningen en Assen ontbreken). In de nu volgende paragrafen 2.2 en 2.3) gaat het alleen om deze groep (N=85).

2.2 Persoonlijke gegevens vergeleken met die van dienstverleners

2.2.1 Leeftijd en geslacht

De leeftijdsopbouw van de afgewezenen wijkt niet in belangrijke mate af van die der dienstverleners. Voor een vergelijkend overzicht zie figuur 1.⁰¹

Wat het geslacht van de afgewezenen betreft: 97.6% behoorde tot het mannelijk geslacht, 1.2% tot het vrouwelijk. Van de dienstverleners was 93.4% man, 4.6% vrouw. Hoewel deze verhouding iets anders ligt, kan aan de verschillen geen betekenis worden gehacht wegens de geringe aantallen vrouwen.

⁰¹ In figuur 1 is ook plaats ingeruimd voor de scores "onbekend". Wanneer verder in dit hoofdstuk vergelijkingen worden gemaakt met dienstverleners, zijn de onbekenden buiten beschouwing gelaten. We hebben gemeend dit te kunnen doen zonder daarmee de representativiteit van de steekproeven in gevaar te brengen.

2.2.2 Leefsituatie, opleiding en werksituatie

Wat betreft de leefsituatie is er tussen de afgewezenen en de dienstverleners geen significant verschil gevonden.

Ten aanzien van de opleiding is weinig bekend over de afgewezenen, en een al te stellige uitspraak zou daarom niet op haar plaats zijn. Beperken we, om toch een indicatie te krijgen, tijdelijk het blikveld tot de 43 personen voor wie dit gegeven wel bekend werd, dan vertoont de verdeling naar opleiding een grote gelijkens met die van de dienstverleners; 24 personen (55.8%) hadden uitgebreid lager onderwijs gevolgd, 15 personen (34.9%) niet meer dan basisonderwijs en 2 personen middelbaar of hoger onderwijs (samen 4.9%).⁰² Bij de dienstverleners waren deze percentages respectievelijk 53.7, 34.4 en 6.8).

Van alle afgewezenen was bijna tweederde niet en ongeveer één derde wel in het arbeidsproces opgenomen, hetgeen ook opging voor de dienstverleners.

2.3 Delictgegevens vergeleken met die van dienstverleners

2.3.1 Aard van het misdrijf

- Waren er met betrekking tot persoonsgegevens geen noemenswaardige verschillen tussen de groep van dienstverleners en die van degenen wier aanbod werd afgewezen, des te opmerkelijker zijn de verschillen waar het delictgegevens betreft.

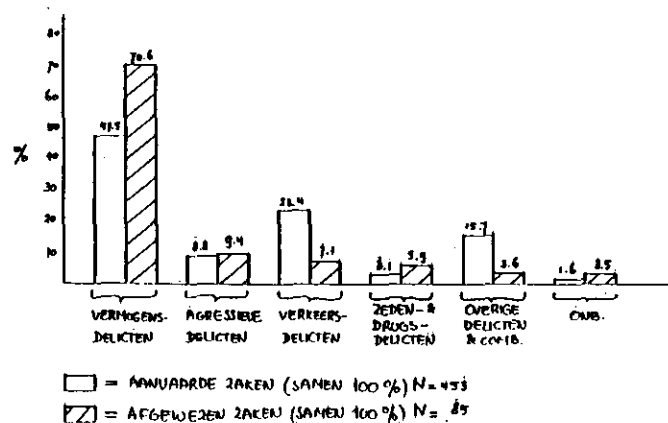
Terwijl van de dienstverleners bijna de helft een vermogensdelict had gepleegd en bijna een kwart een verkeersdelict, ging het bij driekwart van de afwijzingen om een vermogensdelict en voor 7.1% om een verkeersdelict.

Voor een volledig overzicht zie figuur 2.

⁰² Hieronder vallen onder meer MAVO, lagere klassen van VWO en HAVO en LBO.

Figuur 2

FIGUUR 2 AARD VAN HET MISDRYF BIJ AANVAARDE ZAKEN VERGELEKEN MET AARD VAN HET MISDRYF BIJ AFGEWEEZEN ZAKEN (IN PERCENTAGES)

Evenals bij de aanvaarde zaken willen we ten aanzien van de afgewezen zaken weten, hoe de verschillende soorten delicten over de proefarrondissementen zijn verspreid (zie ook tabel 2 van deel 1). In tabel 1 een overzicht.

Tabel 1: De verschillende soorten delicten van afgewezenen per proefarrondissement (in percentages)

Arr.:	Almelo N=20	Zutphen N=15	Bosch N=17	Breda N=17	Alkmaar N=5	H'lem N=11	Tot. N=85
Aard delict							
Vermogens-	85.0	60.0	82.4	58.8	40.0	72.7	70.6
Seksueel	5.0	-	-	-	20.0	9.1	3.5
Agressief	-	20.0	11.8	5.9	20.0	9.1	9.4
Verkeers-	5.0	13.3	5.9	5.9	20.0	-	7.1
Drugs-	-	6.7	-	5.9	-	-	2.4
Anders	5.0	-	-	5.9	-	9.1	3.6
Onbekend	-	-	-	17.6	-	-	3.5
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Met de interpretatie van deze percentages moet grote voorzichtigheid worden betracht, omdat het soms om zeer kleine aantallen gaat.

Van de 85 hier aan de orde zijnde afgewezen zaken ging het 62 keer om een vermogensdelict, al dan niet in combinatie met een ander soort delict. Werd een vermogensdelict gepleegd in combinatie met nog een delict, dan telden we alleen het zwaarste, althans datgene waarvoor het Wetboek van Strafrecht het hoogste strafmaximum stelt. Hoe de vermogensdelicten onderling zijn verdeeld, geven we weer in tabel 2.

Tabel 2: Soort vermogensmisdrijf vergeleken met soort vermogensmisdrijf van dienstverleners

Artikel W.v.Sr.	Delictomschrijving	Aantal N=62	%	% bij dienst- verleners N=265
225	valsheid in geschrifte/fraude	11	17.7	9.8
310	eenvoudige diefstal	2	3.2	6.4
311	diefstal in vereniging en/of braak	40	64.5	66.4
312	diefstal met geweldpleging	4	6.5	6.0
317	afpersing	1	1.6	1.1
321	verduistering	0	0.0	0.4
322	verduistering in dienstbetrekking	0	0.0	1.5
326/326a	oplichting	2	3.2	1.9
416/417	heling	2	3.2	3.8
	andere artikelen	0	0.0	0.8
	niet opgegeven	0	0.0	1.9

- Alleen ten aanzien van valsheid in geschrifte/fraude is het percentage afgewezen voorstellen (veel) groter dan het percentage aanvaarde voorstellen.

De drie afgewezen zaken waarbij het ging om een seksueel delict, betroffen varkrachting (art. 242 Sr.). Bij de aanvaarde voorstellen kwam dit misdrijf twee keer voor. Een agressief delict kwam, al dan niet in combinatie met een ander soort delict, bij de afwijzingen 10 keer voor. Werden door één persoon meerdere agressieve delicten gepleegd, dan telde we weer alleen het zwaarste, dat wil zeggen datgene waarvoor het W.v.Sr. het hoogste strafmaximum stelt. Omdat het aantal -net als bij de seksuele delicten- hier wel bijzonder klein is, heeft een vergelijkend overzicht weinig zin. We willen volstaan met op te merken, dat het bij de afwijzingen 5 van de 10 keer openlijke geweldpleging betrof (art. 141 Sr.), twee keer eenvoudige mishandeling (art. 300.1 en 301.1 Sr.), een keer gekwalificeerde mishandeling (art. 300.2 Sr.), een keer brandstichting (art. 157/158 Sr.) en een keer vernieling art. 350 Sr.).

Van de 6 verkeersdelicten betrof het 4 keer rijden onder invloed (art. 26 WvW), een keer dood of zwaar lichamelijk letsel door schuld (art. 36 WvW) en één keer doorrijden na ongeval (art. 30 WvW). De twee overtreeders van de Opiumwet werden vervolgd wegens bezit van of handel in hard drugs (art. 2 juncto 10).

2.3.2 Schade en letsel

Voorzover iets bekend was over de aanwezigheid van schade (78 van de 85 keer), had bij 22% van de verdachten het misdrijf geen, bij 78% wel schade tot gevolg. Bij de dienstverleners was deze verhouding 36:64.

- Afgewezen verdachten hadden dus vaker een misdrijf gepleegd dat schade tot gevolg had.

(Het gevonden verschil is significant op 0.01-niveau). Voor 20 slachtoffers waarvan bekend was dat zij schade hadden opgelopen, werd een schaderegeling getroffen; in meer dan de helft der gevallen via een afbetalingeregeling.

Voorzover iets bekend werd over ten gevolge van het misdrijf opgelopen letsel (74 van de 85 keer) was daar in 8 gevallen (= 10.8%) inderdaad sprake van: 5 keer was EHBO nodig, drie keer een ziekenhuisopname van minder dan 4 weken. Bij de groep dienstverleners werd (voorzover bekend) door 41 van de 403 misdrijven (=10.2%) letsel veroorzaakt; 7 personen werden zelfs levensgevaarlijk gewond. Op grond van deze cijfers kan niet geconstateerd worden dat letsel een factor van betekenis was bij

het aanvaarden of afwijzen van dienstverleningsvoorstellen.

2.3.3 Inverzekeringstelling en preventieve hechtenis

Inverzekeringstelling en/of preventieve hechtenis werd bij 71.8% van de 85 verdachten wier aanbod werd afgewezen, toegepast. Bij de dienstverleners was dit percentage 46.1, aanzienlijk geringer dus. Voorzover de duur der inverzekeringstelling of preventieve hechtenis bekend werd (in 52 zaken), vergeleken we deze met de duur ervan bij de dienstverleners (bekend in 153 zaken). Zie hiervoor tabel 3.

Tabel 3: Duur der inverzekeringstelling en preventieve hechtenis (in percentages) vergeleken met die ten aanzien van dienstverleners

Duur*)	Percentage N=52	Percentage bij dienst- verleners N=153
t/m 4 dagen	23.0	51.6
5 t/m 12	17.3	17.6
13 t/m 30	5.8	7.8
31 t/m 60	19.2	13.1
61 t/m 90	23.0	5.9
91 en meer	11.5	3.9

*) Bij een opsplitsing in twee categorieën (duur t/m 30 dagen en duur langer dan 30 dagen) blijken de verschillen significant op 0.001-niveau.

- Afgewezen verdachten zaten niet alleen vaker, maar ook (veel) langer op het politiebureau of in het Huis van Bewaring dan dienstverleners.

2.3.4 Strafrechtelijk verleden van de verdachte

Van 65 afgewezen verdachten was bekend, of ze al eens eerder vervolgd waren, terwijl dit voor 393 dienstverleners het geval was. Van de 65 afgewezen verdachten was 73.8% als eens eerder met justitie in aanraking geweest, terwijl plus minus 26% als "first offender" kon worden aangemerkt. Bij de 393 dienstverleners was deze verhouding 63:37.

Dit betekent dat zich onder de dienstverleners een wat groter percentage first offenders bevond (het verschil is statistisch niet significant).

Als we nagaan, voor welke delicten de afgewezen recidivisten eerder waren vervolgd, dan blijkt dat voor-

al wegens eenvoudige of gekwalificeerde diefstal te zijn. Wanneer we de spreiding van afgewezen recidivisten over de arrondissementen bekijken, dan valt op dat zij vooral te vinden waren in Den Bosch en Almelo.

2.4 Reden voor afwijzing en strafrechtelijke reactie

2.4.1 Reden voor afwijzing

In 157 van de (178) afgewezen zaken werd de afwijzende rechter, raadsheer of officier van justitie door ons bereid gevonden tot een kort vraaggesprek. Via deze gesprekken (N=157) wilden we met name de reden(en) voor de afwijzing te weten komen.

- Meer dan 55% der ondervraagden noemde als reden voor afwijzing dat het feit te ernstig was en/of het gevaar voor recidive te groot om tot een dienstverlening te kunnen besluiten.

Deze uitkomst correspondeert met het feit dat de afgewezen verdachten terzake van het meest recente delict vaker en langer in preventieve hechtenis zaten dan dienstverleners. Ongeveer een kwart van deze ondervraagden voegde er nog aan toe dat de persoon van de verdachte een aanvaarding van het aanbod niet toeliet.

- Eén reden tot afwijzing die door 29% van de ondervraagden werd genoemd was, dat men niet het voorname had een onvoorwaardelijke gevangenisstraf te eisen of op te leggen (het waren vooral politierechters uit Groningen die dit vaak zeiden).

Overige redenen, die elk door 1 tot 4 ondervraagden werden genoemd, waren onder meer de volgende: betrokkene is niet voldoende gemotiveerd voor een dienstverlening; betrokkene heeft al kansen genoeg gehad; de straf is al uitgezeten in preventieve hechtenis; tegenover de medeverdachten is het niet redelijk om betrokkene te laten dienstverlenen; het aanbod hoort niet in de Raadkamer, maar op de zitting thuis.

2.4.2 Strafrechtelijke reactie

Van elf personen is bekend, dat zij tegen een door de arrondissementrechtter(s) uitgesproken vonnis in beroep waren gegaan. Bij zeven hiervan was de zaak nog lopende op het moment van ondervraging, bij vier werd door het Hof opnieuw afwijzend op een dienstverleningsvoorstel gereageerd.

Voorzover de betrokkenen niet in beroep gingen weten we van 127 personen wat er na de afwijzing door rechter (100

keer) of officier (26 keer) vervolgens werd beslist. Van de door de rechter afgewezenen werden er 94 veroordeeld, waarvan 74 tot een vrijheidsstraf (51 onvoorwaardelijk, 11 voorwaardelijk 12 onbekend).

In drie gevallen werd de zaak nog aangehouden, twee maal werd een verdachte vrijgesproken en een maal volgde een onvoorwaardelijke straf van gelijke duur als het voorarrest.

Van de 26 officieren van justitie besloten er 16 tot onvoorwaardelijk, 8 tot voorwaardelijk vervolgen. Eén officier besloot voorwaardelijk niet te vervolgen, een andere vorderde een tenuitvoerlegging van een voorwaardelijke straf van twee weken.

Bij de rechters die als reden voor afwijzing hadden opgegeven, dat zij niet van plan waren een onvoorwaardelijke straf op te leggen, was er één die toch nog een onvoorwaardelijke straf oplegde. De duur hiervan kwam echter overeen met die van het voorarrest.

3 INSTELLINGEN (NIET) BEREID TOT HET VERSCHAFFEN VAN PROJECTEN

3.1 Projectverschaffende instellingen

3.1.1 Algemeen

In september 1982 verzonden wij in totaal 368 vragenformulieren naar het bestuur/de leiding van instanties in de acht proefarrondissementen die zich bereid hadden verklaard om dienstverleners te plaatsen.⁰¹ Van de 368 formulieren werden er 257 ingevuld aan ons teruggezonden, met andere woorden het landelijk gemiddelde van de respons was 69,8%. Deze respons was voor elk der proefarrondissementen afzonderlijk: Groningen 72,6%, Assen 74,3%, Almelo 65,2%, Zutphen 72,2%, Den Bosch 41,2%, Breda 76,1%, Alkmaar 67,5% en Haarlem 51,1%.

Hoewel de formulieren aan het bestuur/de leiding van de instellingen waren gericht, vroegen wij toch nog naar de functie van degene die het formulier invulde. Deze functies werden als volgt omschreven: directeur/voorzitter (37,7%), hoofd personeelszaken (14,4%), medewerker, consultant (14%), project- of teamleider (20,6%), buurt- of cultureel werker (7%) en beheerder (1,2%). Verder reageerden nog een inspecteur van politie, een priester en een pastoor.

Voor het maken van een onderverdeling naar soorten van instellingen die door ons werden aangeschreven waren de gegevens niet toereikend. Wat betreft de onderverdeling naar soort instelling gebaseerd op de respons die we kregen, willen we volstaan met de opmerking dat de uitkomsten hier in grote lijnen hetzelfde beeld opleveren als het beeld dat verkregen werd op basis van de eerder door ons verrichte registratie van instellingen waar dienstverleningen werden verricht (zie fig. 4 van deel

⁰¹ De wijze waarop men in de verschillende arrondissementen te werk ging om projecten te werven, zal in het derde deelrapport worden besproken.

1), met als enig noemenswaardig verschil dat de gemeentelijke en overheidsinstellingen wat royaler vertegenwoordigd zijn.⁰²

3.1.2 Bekendheid met dienstverlening en motivatie om te plaatsen

Op de vraag, hoe men voor het eerst over dienstverlening te horen had gekregen, antwoordde bijna een kwart van de respondenten (24,9%) dat dit uit een krant of weekblad was. Bijna een derde (30,8%) noemde de reclassering als bron. Verder werden genoemd radio en televisie, de coördinator of een werkgroep 'dienstverlening', een advocaat, een dienstverlener en een combinatie van bovengenoemde bronnen.

Ruim driekwart van de respondenten was met het verzoek tot plaatsing benaderd door de reclassering of de dienstverleningscoördinator. Een percentage van 11,3 had zelf het initiatief genomen zich voor plaatsing aan te melden.

Voordat zij zich bereid verklaarden tot plaatsing, hadden verreweg de meeste instellingen (95,7%) zich eerst laten voorlichten: ruim 90% van hen door de dienstverleningscoördinator of iemand van de reclassering. De overigen lieten zich voorlichten door een advocaat, een andere instelling, een kinderrechter, het OM of door een combinatie van personen/instaties.

Een belangrijke vraag leek ons die naar de motivatie van de instellingen om één of meer dienstverleners te willen plaatsen. Op deze (open) vraag werd het meest antwoord gegeven, dat men positief tegenover het experiment stond (32,7%). Op de tweede plaats kwamen sociale en maatschappelijke overwegingen (23,3%). Ruim 12% kwam tot de bereidheid om te plaatsen vanuit de opvatting dat dienstverlening resocialiserend werkt, en/of dat de betrokkene(n) een kans moet(en) krijgen. Verder werden als redenen aangevoerd dat dienstverlening zinvol en/of nuttig is, en dat de doelstellingen van het experiment aansluiten bij die van de betreffende instelling. Opmerkelijk is, dat 5,8% van de respondenten er openlijk voor uitkwam dat zij over onvoldoende financiële middelen beschikten om betaalde krachten aan te trekken (zie ook par. 3.1.5).

⁰² Deze figuur gaf een overzicht van het soort instellingen waar dienstverleningen werden verricht. De verdeling was als volgt: jeugd- en jongerenwerk 6,6%, bejaarden- en verzorgingstehuis 11,9%, buurt- of clubhuis 28%, zieken- en verpleeghuis 18,8%, instelling voor sport en spel 6,6%, gemeentelijke instelling 4,4% en andere soorten instellingen samen 19,2%.

3.1.3 Voorwaarden en eisen met betrekking tot plaatsing

Eén van onze vragen luidde: 'Zijn er bepaalde klussen waarvan u het onverantwoord vindt om ze aan plegers van strafbare feiten op te leggen?' Bijna de helft van de respondenten (47,5%) antwoordde hierop bevestigend, 12,8% ontkennend, 39,7% kon de vraag niet beantwoorden of liet haar oningevuld. Aan degenen die met ja antwoordden (in totaal 122 personen) vroegen wij verder waaraan zij daarbij dachten, en of het volgens hen nog uitmaakte welk strafbaar feit er was begaan. Hierop werd het meest geantwoord, dat men dacht aan de directe "omgeving" op het project, en aan verantwoordelijk werk/werk in de privésfeer. Met betrekking tot het type delict werden de meeste bezwaren geuit tegen het plaatsen van zedendelinquenten.

Van alle respondenten gaf 16,3% te kennen, bij voorbaat bepaalde eisen te hebben gesteld qua kennis, ervaring of motivatie van de te plaatsen dienstverlener(s). Ongeveer 80% had geen bijzondere eisen gesteld.

De vraag, of er een kennismakings- en/of sollicitatiegesprek plaatsvond met de dienstverlener voordat deze aan een project begon, kon door 17,9% van de respondenten niet worden beantwoord. Oorzaak hiervan is dat nog niet bij allen die zich tot plaatsing bereid verklaard hadden ten tijde van het invullen van de vragenlijst, ook inderdaad al iemand te werk gesteld was.

Voorzover dit wel het geval was, voerden vrijwel alle respondenten eerst een kennismakingsgesprek met de betrokken dienstverlener(s). Een meerderheid vond het niet nodig hieraan het karakter van een sollicitatiegesprek te geven: bijna tweederde van de respondenten deed het niet. Degenen die zeiden dit wel of soms te doen (bij elkaar 36%) vertegenwoordigden voornamelijk zieken- en verpleegtehuizen en Staatsbosbeheer.

3.1.4 Ervaringen met dienstverleners

Zoals gezegd had 17,9% van de respondenten ten tijde van de invulling van het vragenformulier nog geen daadwerkelijke ervaring met dienstverleners. In deze en de volgende paragraaf (3.1.5) wordt de resterende 82,1% (N=211) derhalve op 100% gesteld.

In de eerste plaats werd gevraagd, hoeveel dienstverleners er achtereenvolgens reeds bij de betreffende instelling werkten of hadden gewerkt. Bijna 40% van de respondenten had ervaring met een dienstverlener, 26,1% met twee, en 14,2% met drie dienstverleners. Ervaring met 10 tot 25 dienstverleners had 3,4%.

Bijna tweederde van de respondenten had persoonlijk zorg gedragen voor de begeleiding van één of meer dienstverleners, ruim eenderde had daarmee geen directe bemoeienis gehad.

- De grote meerderheid der projectverschaffers liet zich positief of zeer positief uit over de met dienstverleners opgedane ervaringen (85.3%).

Een matige beoordeling gaf 10.4%, negatief of zeer negatief in hun beoordeling waren 5 respondenten (2.4%).

Op de vraag of er bezwaren waren gerezen tegen de plaatsing van de dienstverleners, antwoordde 85,3% van niet. Voorzover er wel bezwaren bestonden (in totaal bij 13,7% van de instellingen) waren deze vooral geuit door het personeel en door andere personen binnen de instelling (waaronder gewone vrijwilligers).

Van bezwaren bij patiënten of bewoners (bv. in verpleegtehuizen) werd in het geheel geen gewag gemaakt.

Omdat veel mensen zich nogal gemakkelijk een stereotype beeld van misdadigers lijken te vormen luidde één van onze vragen of het beeld dat men had van plegers van strafbare feiten bij een nadere kennismaking met een (aantal) dienstverlener(s), veranderd was. Voor ruim tweederde van de respondenten was dit niet het geval. Betekent dit misschien dat de plaatsende instellingen een wel zeer 'positieve selectie' uit de Nederlandse samenleving vormen? Voor 11,8% was het in positieve zin veranderd; voor 2 personen (0.9%) veranderde het beeld in negatieve zin.

Bijna tweederde (61,1%) van de instellingen die reeds ervaring hadden met één of meer dienstverleners zou bij een vernieuwd verzoek tot plaatsing zonder meer positief reageren. Eénderde zou dit afhankelijk stellen van bepaalde omstandigheden, nl. van wederzijdse mogelijkheden daartoe van de persoon van de dienstverlener of aan de beschikbaarheid van werk. Vijf instellingen zeiden in de toekomst geen dienstverleners meer te zullen plaatsen. Drie van deze instellingen hadden ervaring opgedaan met 1 dienstverlener, twee met twee.

3.1.5 Dienstverleners als goedkope arbeidskrachten?³

Zo duidelijk als de suggestie is die van de titel van deze paragraaf uitgaat, zo moeilijk is het in de praktijk vast te stellen of hierin een kern van waarheid schuilt. Toch zijn door ons pogingen in die richting ondernomen, aangezien de VED (overeenkomstig de geldende regels voor pro deo-werk) uitdrukkelijk het volgende had geadviseerd: "Alleen die werkzaamheden mogen worden

³ Zie ter vergelijking ook par. 4.6.

verricht, die in de gegeven situatie, in de regel, niet door een betaalde kracht zouden worden gedaan. De werkzaamheden mogen bovendien door de dienstverleners niet in feite ondernemingsmatig worden verricht". Ook zouden weleens de uitkeringen van werkloze dienstverleners met stopzetting bedreigd kunnen worden, wanneer mocht blijken dat op grote schaal plaatsen van betaalde krachten worden ingenomen.

We vroegen of het werk dat nu door de dienstverlener werd verricht, anders ook verricht zou zijn en zo ja, door wie. In bijna de helft van de gevallen zou het werk hoe dan ook zijn gedaan, in 14,2% misschien. Volgens 33,6% van de respondenten zou het wel verricht zijn, maar niet op de korte termijn, volgens 5 personen zou het anders helemaal niet zijn verricht.

Aan de (132) respondenten die instellingen vertegenwoordigden waar het werk zonder dienstverleners zeker of misschien ook verricht zou zijn, vroegen wij vervolgens door wie dat dan zou zijn gedaan. Ruim de helft van deze respondenten gaf te kennen, dat het eigen personeel dit zou hebben gedaan. Niet kan worden vastgesteld, of hiermee aan dit personeel alleen wat werk uit handen werd genomen, of dat ook de kans op het ontstaan van een nieuwe vacature op de arbeidsmarkt erdoor verkleind werd. In ruim een kwart van de gevallen zou het werk door 'gewone' vrijwilligers zijn gedaan, in 9,1% door ofwel het eigen personeel, ofwel 'gewone' vrijwilligers. In 6,8% zouden derden/anderen het werk hebben opgeknapt (hier blijft onduidelijk of dit tegen betaling zou zijn gebeurd). Het waren vooral zieken- en verpleeghuizen waar het werk zonder dienstverleners zeker of misschien ook zou zijn verricht.

3.1.6 Algemene waardering van dienstverlening als vervanging van de vrijheidsstraf

Ten aanzien van beeldvorming over plegers van strafbare feiten spraken wij eerder al het vermoeden uit dat de plaatsende instanties mogelijk een wel zeer 'positieve selectie' uit de Nederlandse samenleving vormen. Toch mogen hun opvattingen misschien worden beschouwd als een indicatie voor de mate waarin dienstverlening maatschappelijk wordt aanvaard.

Bijna de helft van alle respondenten (46,7%) beschouwde de dienstverlening zonder meer als positief of zinvol. Ruim 10% noemde haar beter dan een gevangenisstraf, 8,9% sprak van een positieve invloed op de houding van de dienstverleners, 5,8% noemde de dienstverlening positief mits er voldoende begeleiding bij aanwezig was en 6,2% sprak zich wel positief uit, maar niet ten aanzien van alle delicten.

Twee personen die namens een plaatsende instantie spraken, vonden het volgende over dienstverlening: "als

noodmaatregel wegens ruimtegebrek in de gevangenissen is het begrijpelijk, maar ik verwacht niet dat er een positieve werking van uit zal gaan" en "het plaatsen van dienstverleners is een daad van christelijke naastenliefde".

3.2 Negatief reagerende instellingen

3.2.1 Algemeen

In september 1982 verzonden wij in totaal 288 vragenformulieren naar het bestuur/de leiding van instanties in de proefarrondissementen, die zich nog niet bereid verklaard hadden tot het plaatsen van dienstverleners. Van deze formulieren werden er 163 ingevuld aan ons teruggezonden dat wil zeggen het landelijk gemiddelde van de respons was 56.6%. Deze respons was als volgt over de proefarrondissementen verdeeld: Assen en Groningen 34 van de 53 aangeschreven instellingen, Brada en Den Bosch 110 van de 206 instellingen en Alkmaar en Haarlem 16 van de 26 instellingen. Uit Almelo en Zutphen respondeerde geen van de drie aangeschreven instellingen³. Van alle respondenten had 92,6% ten tijde van de invulling van het formulier reeds definitief besloten, geen dienstverleners te zullen plaatsen. De overige 7,4% hadden die knoop nog niet doorgemaakt. Voor de verslaggeving in deze paragraaf stellen wij daarom de eerstgenoemde 92,6% op 100% (N=151), en laten we de rest buiten beschouwing.

Ook deze keer vroegen wij weer naar de functie van degene die het formulier invulde. Deze werd omschreven als directeur/voorzitter/bestuurslid (35,1%), hoofd personeelszaken (16,6%), medewerker/consulent (26,5%), coördinator of projectleider (7,3%) en als buurt- of bouwwerker (9,3%). Onbekend bleef de functie voor 7 respondenten.

Hoewel ook hier een onderverdeling naar soort van instellingen die door ons werden aangeschreven weer niet gemaakt kan worden, mag uit de respons toch voorzichtig worden afgeleid (wanneer we die vergelijken met de respons van projectverschaffende instellingen) dat relatief veel bejaarden- en verzorgingstehuizen niet op verzoeken tot plaatsing ingingen, en relatief veel zieken- en verpleeghuizen en instellingen voor jeugd- en jongerenwerk wel.

³ Dat de aangeschreven instellingen zo onevenredig over de arrondissementen verdeeld zijn, houdt mogelijk weer verband met de wijze van projectwerven. Zie hierover deelrapport 3.

3.2.2 Bekendheid met het bestaan van dienstverlening

Op de vraag of men voordat het verzoek tot plaatsing werd gedaan al van dienstverlening had gehoord, antwoordde 70,9% bevestigend.

Van alle respondenten was 55,6% met een verzoek tot plaatsing benaderd door de dienstverleningscoördinator of de reclassering. De overige instanties waren benaderd door een a.s. dienstverlener, door iemand van de eigen instelling of op andere wijze. Ruim 31% van de respondenten zei niet meer te weten door wie ze benaderd waren, of vulde deze vraag in het geheel niet in.

3.2.3 Motivatie om niet te plaatsen en eventuele bereidheid in de toekomst

Voordat zij te kennen gaven, zich niet tot plaatsing bereid te verklaren, had 30,5% van de responderende instellingen eerst nog overleg gepleegd met de instantie of persoon die het verzoek daartoe aan hun gericht had; 31,8% (waaronder de zojuist genoemde 30,5%) voerde bovendien nog met anderen overleg, en wel voornamelijk met mensen binnen de instelling, alvorens tot hun negatieve beslissing te komen.

Zoals het ons belangrijk leek de motivatie van projectverschaffende instanties te weten te komen, zo ook leek het ons interessant te achterhalen om welke redenen andere instanties besloten om geen dienstverleners te plaatsen. Een breed scala van argumenten werd aangevoerd: 16,6% gaf te kennen, niet negatief tegenover dienstverlening te staan, maar reeds vele mensen in dienst te hebben, 15,2% wees erop dat het personeelsbestand te klein was voor het geven van goede begeleiding, 11,3% durfde het niet aan uit vrees voor protestreacties van bewoners of cliënten, 9,3% zou te weinig geschikt werk beschikbaar te hebben; volgens eveneens 9,3% was plaatsing organisatorisch niet mogelijk (bv. wegens wisseldiensten, personele opbouw e.d.).

Andere redenen waren onder meer: angst voor het onbekend; kleinschaligheid van de instelling; dienstverlener zou (in klein dorp) worden nagewezen; inwerken zou te veel tijd kosten; geen ruimtelijke mogelijkheden; de instelling wordt binnenkort opgeheven.

Tot slot vroegen we nog, of men in de toekomst misschien wel bereid zou zijn tot het plaatsen van dienstverleners. Van de 151 respondenten zouden er 66 wederom negatief reageren, 5 positief. Velen zouden hun beslissing van verschillende factoren afhankelijk stellen, zoals de mogelijkheden van de instelling, het beschikbare werk, begeleidingsmogelijkheden, en de persoon van de dienstverlener. Bijna een derde van de respondenten gaf op deze laatste vraag geen antwoord.

4.1 Algemeen

In de winter 1982/1983 werden in totaal 158 contactpersonen bereid gevonden tot een persoonlijk vraaggesprek. In de proefarrondissementen waarvan ons 25 of minder adressen van projectverschaffende instellingen waren opgegeven, benaderden wij deze allemaal. Waren het er (veel) meer dan 25, dan trokken we een random steekproef van 25 instellingen voor dat arrondissement. Aldus kwamen we uit op 46 gesprekken in Groningen plus Assen, 29 in Almelo plus Zutphen, 37 in Breda plus Den Bosch en 46 in Alkmaar plus Haarlem. Bij elkaar hadden de contactpersonen waarmee gesproken werd (op het moment dat de gesprekken plaatsvonden) 408 dienstverleners begeleid. In tabel 4 een overzicht van de verdeling.

Tabel 4: Aantallen dienstverleners die door de onder-
vraagde contactpersonen begeleid waren

68 contactpersonen begeleidten ieder	1 dienstverlener
38 contactpersonen begeleidten ieder	2 dienstverleners
24 contactpersonen begeleidten ieder	3 dienstverleners
12 contactpersonen begeleidten ieder	4 dienstverleners
3 contactpersonen begeleidten ieder	5 dienstverleners
5 contactpersonen begeleidten ieder	6 dienstverleners
2 contactpersonen begeleidten ieder	7 dienstverleners
2 contactpersonen begeleidten ieder	10 dienstverleners
1 contactpersoon begeleidde	11 dienstverleners
1 contactpersoon begeleidde	12 dienstverleners
1 contactpersoon begeleidde	17 dienstverleners
1 contactpersoon begeleidde	25 dienstverleners
in totaal	
158 contactpersonen begeleidten	408 dienstverleners

Het is zeer waarschijnlijk dat de groep respondenten die namens de instellingen een schriftelijke vragenlijst invulden de groep van geïnterviewde contactpersonen elkaar

tot op zekere hoogte overlappen. De exacte omvang van deze overlapping kan echter, wegens de gekozen procedure (anonieme vragenlijsten aan de besturen), niet worden vastgesteld.

De functies van de ondervraagde contactpersonen waren als volgt verdeeld: directeur/voorzitter 27.8%, hoofd 16.5%, medewerker/consulent 10.1%, projectleider 20.3%, buurtwerker 12.7%, beheerder 9.5%, andere functies en functie onbekend samen 3.1%.

De verdeling naar soort instelling dat men vertegenwoordigde levert grosso modo weer hetzelfde beeld op als figuur 4 uit deel 1, met dien verstande dat instellingen voor jeugd- en jongerenwerk enigszins oververtegenwoordigd lijken (hier 10.8%; daar 6.6%), evenals gemeentelijke instellingen (hier 7%; daar 4.4%).

Van alle ondervraagden waren slechts enkelen (9 personen) niet betrokken geweest bij de beslissing van de instelling, om met dienstverleners in zee te gaan. Eén van hen was het met deze beslissing niet eens geweest, vier anderen hadden wat twijfels gehad. Voorzover de ondervraagden hun begeleidende taak met iemand anders uit de instelling deelden (dit kwam nogal eens voor, nl. bij 63.3% van de begeleidingen), was er meestal (88.7%) sprake van een duidelijke taakverdeling, hetgeen echter nooit aanleiding gaf tot grote of zeer grote problemen, en slechts twee maal tot kleine problemen. Deze bestonden hieruit, dat de ondervraagde niet van tevoren op de hoogte werd gesteld van het 'soort' dienstverlener dat er zou komen (1x genoemd) en dat niet werd afgesproken wie er precies zorg zou dragen voor contacten vanuit de instelling met de dienstverleningscoördinator (aveneens 1x genoemd).

Als inhoud van de begeleiding werden de volgende subtaken genoemd: het voeren van intake-gesprekken, het onderhouden van contacten met de reclassering, het voeren van een afloopgesprek met de dienstverlener, het onderhouden van dagelijks contact met deze, en het bemiddelen bij problemen.

4.2 Aanvang van de werkprojecten

Slechts vijf contactpersonen hadden niet eerst een gesprek met de a.s. dienstverlener(s). Een voerde slechts dan een gesprek, als de betrokkene het zelf wilde.

Voor bijna tweederde van de ondervraagden waren de gesprekken bedoeld ter kennismaking; voor bijna eenderde hadden zij het karakter van een sollicitatiegesprek. Voor 7.2% (dat is 12.2% van de contactpersonen die met meer dan een dienstverlening ervaring hadden) was het nu eens een kennismakings-, dan weer een sollicitatiegesprek. Volgens de contactpersonen waren er bij zo'n gesprek meestal nog één of meer anderen aanwezig. Voorzover een extra persoon aan de gesprekken deelnam, was

dit vaak iemand van de reclassering of de coördinator, soms ook een afdelingshoofd, hoofd van de civiele of technische dienst of een hoofd personeelszaken. Voorzover meerdere personen (behalve dan de betrokkene zelf en de contactpersoon) aan de gesprekken deelnamen, werd meestal een combinatie genoemd van iemand van de reclassering/coördinator plus iemand die zelf ook bij de instelling werkte.

Op de vraag, of men bij de invulling van het werkproject rekening hield met de capaciteiten van de dienstverlener(s), antwoordde bijna driekwart van de contactpersonen bevestigend. Geen rekening met de capaciteiten van de dienstverlener hield 18.4% van de contactpersonen. Omdat het ons belangrijk leek dat de dienstverlener van tevoren wist wat voor soort werk hij/zij te doen zou krijgen, vroegen wij op welk moment de betrokkene dit in de regel te weten kwam. In ruim tweederde van de instellingen werd het onderwerp besproken bij het eerste kennismakings-/sollicitatiegesprek. In 13.9% was het daarvoor al vastgesteld. In ruim 10% van de instellingen wist(en) de betrokkene(n) voor de aanvang van het werk nog niet wat dit zou gaan inhouden; nu eens deelden de contactpersonen dit mee bij de aanvang van het werk, dan weer werd de dienstverleners pas geleidelijk aan duidelijk wat de werkzaamheden precies inhielden.

Het aantal te werken uren werd volgens de contactpersonen in praktisch alle gevallen op zijn laatst vastgesteld bij het kennismakings-/sollicitatiegesprek.

4.3 Uitvoering van het werk

4.3.1 Anonimiteit

Behalve met de dienstverleners (zie par. 5.3.1) brachten we het punt van de anonimiteit ook met de contactpersonen ter sprake. In 13.3% van de instellingen werden (behalve natuurlijk de contactpersoon zelf) geen andere mensen op de hoogte gebracht van de bijzondere aanleiding tot aanwezigheid van de dienstverlener(s). Het merendeel der contactpersonen echter (84.2%) zei, steeds één of meer anderen op de hoogte te hebben gebracht van het feit dat het om een dienstverlening ging. Meestal waren dit stafleden, personeelsleden of beiden; soms ook bestuursleden of "gewone" vrijwilligers. Slechts één contactpersoon gaf te kennen, de cliënten/patiënten van de instelling te hebben ingelicht. Als redenen voor dit inlichten van anderen werden het meest genoemd dat er voor een plaatsing altijd toestemming van het bestuur en/of bepaalde medewerkers van de instelling nodig was of dat het noodzakelijk was in verband met het werken in teamverband. Verder dachten sommigen er goed aan te doen

de anonimiteit te doorbreken om interne problemen te voorkomen of om de dienstverlener(s) te beschermen. Twee contactpersonen zeiden, dat de personeelsleden al in de krant hadden kunnen lezen dat er door hun instelling aan de experimenten zou worden meegedaan. Voor hun was dat de reden om "open kaart" te spelen. Eén contactpersoon wees erop, dat de ervaring leerde dat bijna alle dienstverleners ook zelf wel de reden van hun aanwezigheid kenbaar maakten.

4.3.2 Extra toezicht op dienstverleners

"Wordt er op dienstverleners meer toezicht uitgeoefend dan op gewone vrijwilligers?". Hierop antwoorde ruim tweederde met nee; iets meer dan eenvijfde met ja. Toen wij laatstgenoemde groep vroegen, dit te willen toelichten, antwoorde bijna de helft dat de dienstverlener(s) begeleid en/of beschermd diende(n) te worden; de andere helft zei er vooral op toe te zien, dat de gemaakte afspraken werden nagekomen. Enkele contactpersonen zeiden er met name op te letten, dat de dienstverleners geen diefstal begingen ("Je hebt ten slotte te maken met plegers van strafbare feiten").

4.3.3 Problemen

Om een inventarisatie te maken van problemen die zich in de instellingen voordeden, noemden onze medewerk(st)ers de contactpersonen achtereenvolgens een aantal concrete problemen. Indien zij één van deze problemen inderdaad ondervonden hadden, werd om een nadere toelichting verzocht en werd gevraagd bij hoeveel dienstverleners zich dit probleem had voorgedaan. Ook werd gevraagd of en door wie er voor de respectievelijke problemen oplossingen waren gevonden. Tot slot werd de gelegenheid gegeven, nog andere dan de reeds opgesomde problemen te noemen. De uitkomsten van deze vraag zijn in het kort weergegeven in tabel 5.-(pag. 26)

- De twee grootste probleemcategorieën blijken de volgende te zijn: de dienstverlener(s) kwam(en) afspraken niet na; de begeleiding door de reclassering liet te wensen over.

Op elk van deze probleemcategorieën zullen we nu wat nader ingaan.

Het niet-nakomen van afspraken

Het exacte percentage dienstverleners dat zich volgens de contactpersonen hieraan schuldig maakte is niet vast te stellen, aangezien vijf van de ondervraagden te kennen gaven dat ze met dit probleem "herhaalde malen" (dat wil zeggen bij meerdere dienstverleners) hadden te

kampen gehad. Wanneer we dit verstaan als "bij ongeveer 5 dienstverleners", dan komen we uit op de in de tabel genoemde 20%; het kan evenwel ook iets meer of minder zijn. Het niet nakomen van de afspraken bestond volgens de meeste contactpersonen uit het wegblijven zonder reden, verder vooral uit het niet op tijd verschijnen. Meer dan de helft van de (in totaal 54) contactpersonen die van dit soort problemen melding maakten, had er een oplossing voor gevonden door middel van een gesprek met reclassering en/of de dienstverlener. Ruim een kwart van hen was echter niet tot een oplossing gekomen, hetgeen volgens sommigen (5 contactpersonen) was uitgelopen op een stopzetting van één of meer projecten.

Begeleiding door de reclassering

Wat betreft problemen die hiermee samenhangen wees het merendeel van de ondervraagden op het feit dat er tijdens de uitvoering van het project onvoldoende contact met de dienstverleners was gezocht vanuit de reclassering. Dit probleem werd vooral gemeld vanuit de arrondissementen Haarlem, Alkmaar en Den Bosch. (significantie-niveau 0.007).

Andere problemen in verband met de reclasseringsbegeleiding (elk door één of twee contactpersonen genoemd) werden als volgt toegelicht: de reclassering nam de dienstverlening niet serieus; het wisselen van begeleiders (vanuit de reclassering) per dienstverlener was vervelend; er waren geen duidelijke afspraken met de reclassering; de begeleidende maatschappelijk werker werd ziek maar niet vervangen; en "wij wilden de reclassering niet continu over de vloer hebben". Van de 38 contactpersonen die problemen hadden met de begeleiding door de reclassering, zeiden 17 dat ze er geen oplossing voor hadden kunnen vinden. Van de overigen hadden 7 personen ter oplossing een gesprek gevoerd met dienstverlener en/of reclassering.

Een categorie die verder de aandacht vraagt is die betreffende "andere problemen". Deze werden door 23 contactpersonen genoemd, en betroffen bij elkaar in elk geval 27 dienstverleners, naar schatting zelfs ongeveer 35. De problemen waren uiteenlopend van aard. Twee van de ondervraagden noemden alcoholproblemen, verder werden onder meer de volgende problemen (elk ervan door één contactpersoon) genoemd: het uitsmeren van een project over vijf maanden belemmerde het ontstaan van een verbodsbond; de dienstverlener werkte alleen en had daardoor geen sociale contacten; de dienstverlener maakte absoluut geen contact met het aanwezige personeel; de dienstverleners waren vaak werkloos en

Label 5: Problemen die zich in verband met de dienstverlening hebben voorgedaan

Soort probleem	Specificatie/ toelichting (meest genoemd)	Bij hoeveel % van alle dienst- verleners N=408	Indien oplossing gevonden: hoe? (meest genoemd)
-Dienstverlener kwam afspraken niet na	wegblijven zonder reden.	± 20%	gesprek met dienstverlener en/of reclass. geen oplossing
-Begeleiding door reclassering liet te wensen over	onvoldoende contact reclassering/ dienstverlener	± 14%	geen oplossing
-Andere problemen van uiteenlopende aard.	idem	± 9%	geen oplossing
-Dienstverlener afwezig wegens ziekte, fam. omstandigheden e.d.	ziekte	± 5%	idem
-Het feit dat er een pleger v/e delict aanwezig was leverde problemen op bij anderen	verschillende toelichtingen	2.2%	gesprek met dienstverlener en/of reclass.
-Er was geen/onvoldoende controle op de uitvoering van de dienstverlening	geen of onvoldoende controle	2.0%	geen oplossing
-Er stond niet duidelijk genoeg vast waaruit de dienstverleningstaak precies bestond	verschillende toelichtingen	0.7%	verschillende oplossingen
-Dienstverlener kon niet gemakkelijker naar een ander (mogelijk meer geschikt project) worden doorverwezen	verschillende toelichtingen	0.5%	verschillende oplossingen
-Het verzuigen v/h feit dat er een pleger v/e delict aanwezig was leverde problemen op bij anderen	sommigen waren wel op de hoogte, anderen niet; dit gaf problemen	0.2%	idem

daardoor het arbeidsritme helemaal ontwend; een dienstverlener vond de dienstverlening niet streng genoeg en wilde bij nader inzien toch liever zitten. Negen contactpersonen hadden geen oplossing voor de "andere problemen" kunnen vinden. In twee gevallen was een oplossing niet meer nodig, omdat het project inmiddels beëindigd was.

4.4 Beëindiging van het werk

4.4.1 Afsluitende gesprekken

Tweederde (66.5%) van alle contactpersonen voerde ter afsluiting van een/het werkproject nog een gesprek met de betrokken dienstverlener; 7.6% (dat is 13.3% van degenen die meer dan één dienstverlener hadden begeleid) zei dit soms te doen. Ruim de helft van degenen die soms of in de regel een afsluitend gesprek voerden, gaf te kennen dat daarbij vaak ook nog één of meer anderen bij aanwezig waren: meestal iemand van de reclassering en/of de dienstverleningscoördinator. Soms was er ook nog een medewerker uit de instelling bij.

Ruim een kwart van de contactpersonen (41 personen) voerde geen afsluitend gesprek met de dienstverlener(s). Op de vraag "Waarom niet?" antwoordden 9 personen dat zij dit niet nodig vonden. Andere redenen waren dat de dienstverlener het werk niet had afgemaakt (5x genoemd), dat zonder de reclassering erbij zo'n gesprek toch niet zinvol was (3x genoemd), of dat de dienstverlener niet bereid was tot een afsluitend gesprek (5x).

4.4.2 Berichtgeving aan Justitie

Meer dan de helft der ondervraagde contactpersonen was niet persoonlijk betrokken geweest bij de berichtgeving aan de justitiële autoriteiten (57%). De overige 43% was er steeds of soms bij betrokken, meestal volgens mondelinge afspraak met de coördinator of reclasseringsmedewerker.

- Op de vraag, of men het in het algemeen een wenselijke zaak vond dat contactpersonen optraden als rapporteur aan de rechterlijke macht of het OM, antwoordde ruim de helft (53.2%) ontkennend.

Zij kwamen vooral uit de arrondissementen Breda en Haarlem (significantieniveau 0.02). Van deze groep was 17.7% niettemin wel persoonlijk bij één of meer berichtgevingen betrokken geweest. Als toelichting voor deze ongewenstheid werd voornamelijk gegeven, dat men het een taak voor anderen vond; sommigen (9 personen)

zeiden er niet voor te voelen, als verlengstuk van justitie op te treden.

4.4.3 Voortijdige beëindiging

Van de 408 dienstverleners waarvoor de 158 ondervraagden als contactpersoon hadden gefungeerd, hadden er 35 het werk voortijdig beëindigd (8.6%). Voorzover hiervoor aanwijsbare oorzaken waren, werden veelal cliëntgebonden omstandigheden van uiteenlopende aard genoemd (er waren o.a. vier dienstverleners voor wie een verslaving aan heroïne als oorzaak werd opgegeven). Voor drie dienstverleners was het slecht nakomen van afspraken de reden der voortijdige beëindiging, drie anderen pleegden opnieuw een delict tijdens de dienstverleningsperiode.

4.4.4 Aanblijven van dienstverleners na beëindiging van het werk

- Bijna een kwart van de contactpersonen gaf te kennen, dat er één of meer dienstverlener(s) na afloop van hun taak bij de instelling was/waren blijven werken.

Op de vraag, waaruit dit werk bestond, antwoordde de helft dat dit hetzelfde soort werk was als wat men al deed. In driekwart van de instellingen waar de dienstverlener(s) aanbleef/-bleven was ook het nieuwe werk pro-dea arbeid. Bij de 6 instellingen waar men in dienst kon treden, was de inhoud van het werk in 3 ervan hetzelfde als dat van het dienstverleningsproject (zie verder 4.6). Op de vraag, of het aanblijven van de dienstverlener de komst van een nieuwe in de weg stond, antwoordde een contactpersoon bevestigend.

4.5 Indrukken ten aanzien van dienstverleners

4.5.1 Zwaarte van het werk

"Hebt u de indruk dat de dienstverleners de taak die ze moeten verrichten, beschouwen als een zware opgave?" Bijna de helft van de contactpersonen had de indruk van niet. De andere helft meende van wel, of dacht dat men het in sommige opzichten als een zware opgave beschouwde: hoe de dienstverlener er tegenaan kijkt, zou onder meer sterk afhankelijk zijn van diens persoonlijkheid. Enkele contactpersonen meenden dat vooral de emotionele kanten van de dienstverlening zwaar waren, dat men bv. opzag tegen de eerste keer dat men naar de instelling moest, of dat men zich schaamde voor het delinquent zijn.

4.5.2 Nut en leerzaamheid

Op de vraag, of men de indruk had dat de dienstverlener zijn/haar taak in het algemeen had ervaren als nuttig en leerzaam, antwoordde ruim de helft der ondervraagden van wel. Bijna één derde kon deze vraag niet beantwoorden. Ruim 11% gaf een ontkennend antwoord. Drie personen dachten dat de dienstverlener het werk wel als nuttig, maar niet als leerzaam had ervaren. Eén persoon had de indruk dat niet zozeer het werk zelf, alswel de omstandigheden waaronder het verricht was, als nuttig en leerzaam waren ervaren.

4.5.3 Het beeld van de "misdadiger"

Waren er onder de directies/besturen van de instellingen nog twee personen voor wie het beeld van plegers van strafbare feiten door hun nadere kennismaking met dienstverleners in negatieve zin was gewijzigd (zie par. 3.1.4), onder de contactpersonen was er niemand voor wie dit opging. Voor 13.3% was het beeld zelfs in positieve zin gewijzigd (tegen 11.8% bij de directies). Van de bijna 80% wier beeld van de "misdadiger" niet veranderd was, gaven velen hierbij nog een toelichting: 21 personen zeiden dat ze geen vooroordelen koesterden tegen plegers van strafbare feiten, en/of dat ze nooit gevonden hadden dat deze mensen anders waren dan andere. In overige toelichtingen werd nu eens de delinquent, dan weer de maatschappij verantwoordelijk gesteld voor het feit dat er misdrijven worden gepleegd.

4.6 Dienstverleners als goedkope arbeidskrachten¹?

Volgens ruim driekwart van de contactpersonen (77.2%) zou het in het kader van een dienstverlening verrichte werk anders ook verricht zijn (bij elkaar 288 dienstverleningen). Volgens 5.1% zou het in de helft der gevallen anders ook verricht zijn (bij elkaar 20 : 2 = 10 dienstverleningen). De meest genoemde functies van personen die dit werk verricht zouden hebben waren de beheerder en/of eigen personeel (42%), andere vrijwilligers (35.1%) en combinaties van personen (15.3%), waarbij het meest genoemd werd de combinatie van beheerder en/of personeelsleden plus andere vrijwilligers. Vier personen zeiden dat ze (zonder dienstverleners) uitzendkrachten of andere betaalde krachten zouden hebben aangetrokken, twee van de ondervraagden zouden zelf het werk gedaan hebben. Twaalf contactpersonen gaven toe dat het aantrekken van dienstverleners geld uitspaarde.

¹ Zie ter vergelijking ook par. 3.1.5.

4.7 Waardering van dienstverlening als alternatief voor de vrijheidsstraf²

Bijna tweederde van alle 158 ondervraagden (62.7%) beschouwde de dienstverlening zonder meer als positief of zinnig; 8.9% noemde haar beter dan een gevangenisstraf, 10.8% sprak van een positieve invloed op de houding van de dienstverlener, 3.8% noemde de dienstverlening positief, mits er voldoende begeleiding bij aanwezig was en 7% sprak zich wel positief uit, maar niet ten aanzien van alle delicten. Drie op zichzelf staande meningen waren de volgende: pas als je weet of dienstverlening minder dan gevangenisstraf tot recidive leidt, kun je zeggen of het al dan niet effect heeft; dienstverleners krijgen niet zo'n stempel op zich gedrukt als (ex)gedetineerden; de aversie van veel dienstverleners tegen de maatschappij wordt door dienstverlening teruggebracht. Ook al vertegenwoordigen de meningen der contactpersonen (evenmin als die van de besturen) met elkaar niet "de publieke opinie", toch vormen ook deze uitkomsten een aanwijzing voor de aanwezigheid van een maatschappelijke ondersteuning van de dienstverleningsexperimenten.

² Zie ter vergelijking ook par. 3.1.6 en 5.4.2.

5.1 Algemeen

Van de 453 personen die deel uitmaakten van onze onderzoeksgroep, werd ten behoeve van het WODC-onderzoek voor 408 dienstverleners een "afloopbericht" ingevuld (zie hoofdstuk 7 van deel 1). Getracht is, deze 408 personen bereid te vinden voor een vraaggesprek met één van onze medewerk(st)ers, te voeren na beëindiging van de dienstverlening. Dit was niet in alle gevallen mogelijk, aangezien sommigen reeds bij voorbaat te kennen hadden gegeven, aan een dergelijk gesprek niet te zullen deelnemen. Anderen gingen niet op ons (telefonisch of mondeling) verzoek in, en weer anderen maakten wel een afspraak maar werden vervolgens op de afgesproken plaats niet aangetroffen. Uiteindelijk werden gesprekken gevoerd met 205 dienstverleners (ca. 50%). Bij de ondervraagden waren slechts twee personen die het werk niet volgens afspraak hadden uitgevoerd. Aangezien van de oorspronkelijke onderzoeksgroep ruim 10% de dienstverlening niet volgens afspraak had uitgevoerd, moesten wij er rekening mee houden dat een integrale rapportage over deze vraaggesprekken een onduidelijk beeld zou geven. In de nu volgende verslaggeving zijn daarom de twee dienstverleners die het werk niet volgens afspraak uitvoerden, buiten beschouwing gelaten. In een bijlage zal aan deze twee speciale aandacht worden besteed (zie blz. 47 e.v.).

De 203 dienstverleners die hier ter sprake komen voerden allen het werk volgens afspraak uit. Zij waren afkomstig uit de volgende arrondissementen: uit Groningen 33 (49%),⁰¹ Assen 35 (52%), Almelo 13 (35%), Zutphen 24 (39%), Den Bosch 13 (43%), Breda 73 (58%), Haarlem 5 (20%) en uit Alkmaar 7 (18%).

⁰¹ Tussen haakjes is steeds vermeld het percentage van het aantal dienstverleners dat voor het betreffende arrondissement deel uitmaakte van de gehele onderzoeksgroep.

Vergeleken met de in deel 1 besproken dienstverleners kwamen er wat meer verkeersdelinquenten en wat minder vermogensdelinquenten voor. De verschillen zijn echter niet significant zodat, wat de aard van het delict betreft, de groep geïnterviewden wel kan worden beschouwd als representatief voor het geheel.

5.2 Voorbereiding tot het werk

5.2.1 Bekendheid met het bestaan van dienstverlening

Ruim de helft van de ondervraagden had voor het eerst van het bestaan van dienstverlening gehoord van de reclassering, ruim een kwart van hun advocaat. Ongeveer negen procent wist uit krant of weekblad dat deze mogelijkheid er was. Anderen hadden het gehoord van kennissen, van een rechter of officier van justitie, of langs verschillende wegen tegelijk. Eén dienstverlener kreeg een tip van zijn werkgever, een andere van een jongerenwerker en een derde hoorde ervan op een adviesbureau voor jongeren.

5.2.2 Motivatie om het aanbod te doen

Bijna de helft deed het aanbod tot dienstverlening 'om niet te hoeven zitten'. Bijna een kwart noemde sociale en familie-omstandigheden als motivatie. Iets minder dan tien procent vreesde zijn/haar baan te zullen verliezen in geval van een gevangenisstraf. Ruim zes procent van de ondervraagden deed het aanbod omdat men deel uitmaakte van een groep verdachten die dat als geheel deed. Vijf personen noemden als motivatie dat zij op deze manier geen strafblad zouden krijgen. Eén persoon had als motief voor het aanbod dat hij een geldboete niet kon betalen. Een ander wilde stigmatisering vermijden; hij had een winkel in een klein dorp.

5.2.3 Keus uit verschillende projecten

Ruim de helft van de dienstverleners kon kiezen uit verschillende projectplaatsen. Wij vroegen aan deze groep waarom hun keus juist op deze projectplaats gevallen was. Van de 105 personen gaven 41 als reden op, dat het project goed aansloot bij de eigen opleiding en ervaring, of dat het werk hun interessant leek. Voor 30 personen was doorslaggevend dat het project in de buurt was van waar men woonde. Voor 11 personen was het een negatieve keus geweest; acht mensen kozen een bepaald project om dus te sneller van het werk af te kunnen zijn en vijf gaven de voorkeur aan een werkproject in de buitenlucht. Vier dienstverleners kozen voor een bepaalde projectplaats omdat zij daar terecht konden op

voor hun gunstige werktijden. Verder zei iemand dat hij uit eigen beweging al ergens vrijwilligerswerk deed, en dat hij de gelegenheid aangreep om dit werk, nu het zo uitkwam, als dienstverlening te laten gelden. Ook zei iemand dat hij een project had gekozen omdat daar snel begonnen kon worden. Voor één persoon werd de keuze bepaald door omstandigheden van medische aard.

5.2.4 Bekendheid met het aantal uren

Omdat het ons van belang leek dat de dienstverleners van tevoren precies wisten hoe lang het werk zou gaan duren, vroegen wij of het aantal uren reeds bij voorbaat vaststond. Bijna 56% antwoordde hierop bevestigend. Volgens 85 personen evenwel (41.9%) werd het aantal uren pas later bekend. Dit hoeft niet te betekenen dat aan niemand bekend was hoeveel uren de dienstverlening zou moeten beslaan; volgens de contactpersonen werd het aantal uren bijna steeds van tevoren vastgesteld (zie par. 4.2). Belangrijk is echter te weten dat een groot aantal dienstverleners daarvan dan kennelijk zelf niet op de hoogte was.

5.2.5 Verwachting van het werk vóór de aanvang

Meer dan de helft van de dienstverleners (58,1%) dacht van tevoren al het werk aan te zullen kunnen. Geen speciale verwachtingen had 18,2%. Bijna vijf procent was van mening dat het zwaar werk zou zijn. Sommigen (4,4%) verwachtten een strenge controle, anderen vreesden problemen met a.s. collega's (8,9%). Eén dienstverlener vond het allemaal maar kolder en nonsens, een ander zag er tegenop omdat het zo lang ging duren (deze dienstverlener zou alleen op zaterdag werken). Overige opmerkingen waren: 'Je weet niet wat je te wachten staat (drie keer); je weet niet hoe de mensen reageren (1 keer); het is nu eenmaal niet leuk om onbetaald werk te verrichten (1 keer)'. Een andere uitspraak was tenslotte nog 'Je komt in contact met mensen uit de dienstverleningssector' (1 keer).

5.3 Uitvoering van het werk

5.3.1 Anonimiteit en werksfeer

Gezien het gevaar voor stigmatisering is het begrijpelijk dat een aantal dienstverleners de aanleiding tot hun aanwezigheid liever geheim hield.

- Verreweg de meesten zeiden dat men op het project te weten gekomen was waarom zij daar werkten (81.3%). Van deze groep had 40% het zelf verteld.

Voor ruim de helft was het met instemming van de dienstverleners door anderen verteld, voor bijna vijf procent (acht personen) zonder hun instemming. Voor twee dienstverleners had de mededeling/ontdekking van het feit dat zij plegers van delicten waren, geleid tot moeilijkheden.

Op de vraag of men geaccepteerd werd door degenen met wie men samenwerkte, gaven de meeste dienstverleners een bevestigend antwoord (ruim 87%): 24.6% gaf te kennen dat zij gewoon geaccepteerd werden, de andere 62.6% sprak van een goede samenwerking, goede sfeer of noemde beide. Op een aantal dienstverleners, nl. 10,8% van de 203 ondervraagden, bleek deze vraag niet zozeer van toepassing, omdat zij alleen werkten. Twee personen waren wat minder te spreken over de sfeer, maar niemand sprak zich er echt negatief over uit.

5.3.2 Werkbegeleiding en probleemoplossing

Directe instructies en begeleiding bij het werk kregen de dienstverleners van iemand die bij de betreffende instelling werkzaam was. De vraag werd gesteld, hoe vaak men deze contactpersoon sprak. Wij willen hiermee nagaan of de dienstverleners, zeker wanneer zij alleen werkten, niet te zeer aan hun lot werden overgelaten. Op deze vraag antwoordde bijna 27,7% der ondervraagden dat zij de projectbegeleiders één maal per dag spraken, 27,2% dagelijks zelfs meerdere malen. Iets minder dan een kwart sprak van regelmatig contact. Onregelmatig contact onderhield 6,7% en 12,3% zag de projectbegeleider zelden. Van de 22 personen die alleen werkten, zaiden 5 de contactpersoon zelden te zien.

Bijna de helft van de dienstverleners sprak met de projectbegeleider over het werk. De andere helft sprak over van alles. Tweederde van de laatstgenoemde groep roerde daarbij echter geen problemen aan, éénderde ervan deed dit wel.

Over eventuele problemen werd een vrij uitgebreide reeks van vragen gesteld. Puntsgewijs zullen deze na aan de orde worden gesteld.

Verzekering. Zes dienstverleners (3%) zaiden dat er problemen waren geweest met het afsluiten van een verzekering.⁰²

⁰² Er is voor alle dienstverleners via bemiddeling door de ARV een collectieve verzekering afgesloten. Mogelijk is echter dat niet elke dienstverlener bijtijds is aangemeld.

Familie en/of gezin. Problemen op dit vlak deden zich voor bij zeven dienstverleners (3,4%). Eén dienstverlener vertelde, dat haar vader tijdens de dienstverlening voor haar kind zorgde. Dit viel de vader allengs zwaarder, aangezien het kind steeds lastiger werd.

Werk en/of studie leverden voor zeven personen problemen op (6,4% van degenen op wie deze vraag van toepassing was). In twee gevallen betrof het de studie. Eén persoon werd uit militaire dienst ontslagen, een ander werd op zijn werk nog disciplinair gestraft (beiden echter vermoedelijk niet wegens de dienstverlening, maar wegens het delict). Verder werden als problemen in verband met de dienstverlening genoemd (alle één keer) dat het werken als zelfstandige door de dienstverlening in het gedrang kwam, dat een baan die iemand kon krijgen nu niet doorging, en dat er geen tijd overbleef om wat bij te verdienen.

Werktijden Veertien dienstverleners (7%) hadden problemen met de tijden waarop gewerkt moest worden. Voor vijf van hen betrof het de werktijden zelf. Vier anderen hadden er moeite mee op tijd op het werk te verschijnen. Eén persoon vertelde dat het vooral in het weekend moeilijk was bijtijds naar bed te gaan en vroeg weer op te staan. Zijn vriendin was hem daarbij echter tot steun geweest. Twee personen kregen het werk niet af in de daarvoor gestelde periode. Eén dienstverlener had problemen bij het onderling afspreken van de werktijden met collega's; niet iedereen had daarbij volgens hem/haar een gelijke inzet. Tenslotte was er nog iemand die zich enige keren wegens privé-aangelegenheden niet aan de vastgestelde werktijden had kunnen houden.

De reis naar het project bleek 15 maal (7,4%) problemen op te leveren. Zes maal school het probleem in de hoge reiskosten, 8 maal was de projectplaats moeilijk met het openbaar vervoer te bereiken.

Andere problemen. Het is voorstelbaar dat zich problemen voordeden met betrekking tot de controle op een correcte uitvoering van het opgedragen werk. Deze zullen hieronder (in 5.3.3) ter sprake komen. Naar overige problemen werd niet specifiek maar in het algemeen gevraagd. Vier personen zeiden over onvoldoende materialen te hebben beschikt. Zes waren ziek geworden of hadden een ongeluk gekregen tijdens de dienstverleningsperiode.⁰³ Negen maal werden persoonsgebonden omstandigheden als probleem

⁰³ Eén van deze ongelukken gebeurde tijdens de uitvoering van het werk: de dienstverlener viel van een ladder en liep daarbij schaafwonden op.

genoemd. Eén dienstverlener antwoordde op deze vraag naar andere problemen, dat hij wel heel hard had moeten werken. Een volgende kreeg andere werkzaamheden te doen dan was afgesproken en een laatste kreeg geen vergoeding na te zijn bestolen van regenkleding.

Wij vroegen de dienstverleners of het van het begin af aan duidelijk was tot wie zij zich konden wenden bij eventuele problemen. Voor 9 personen was dit niet het geval. Ook vroegen we per probleemcategorie, tot wie men zich gewend had voor een oplossing. Problemen met betrekking tot familie en gezin, met betrekking tot werk of studie en met betrekking tot de reis naar het project had steeds ruim een derde van de ondervraagden geprobeerd zelf op te lossen. Tien van de veertien personen, die problemen hadden met de werktijden, hadden zich hiervoor gewend tot de contactpersoon, iemand van de reclasserings ofwel de dienstverlenings-coördinator. Van de 9 dienstverleners die te kampen hadden met persoonsgebonden problemen, losten 4 personen deze zelf op, de overigen wendden zich hiervoor tot anderen.

5.3.3 Controle op de uitvoering

- Bij 37,4% van de projecten was, voorzover de dienstverleners wisten, niet duidelijk afgesproken of zij bij de uitvoering der werkzaamheden gecontroleerd zouden worden.

Tweederde van deze groep vond dit zonder meer, prima of goed. Iets meer dan 9% (7 personen) vond dat ook, maar gaf bovendien te kennen dat er aan afspraken ook geen behoefte was wegens het bestaan van een goede vertrouwensrelatie. Verder vond bijna 16% (12 personen) het logisch dat er geen afspraken waren gemaakt. Eén dienstverlener had het beter gevonden als er concretere aanwijzingen en dwang waren geweest. Een ander zei dat niemand deskundig genoeg was om zijn electriciteitswerk te kunnen controleren.

Aan de overige 62,6% met wie wel afspraken over de controle waren gemaakt werd gevraagd wie deze had uitgeoefend. Volgens ruim tweederde van de betreffende categorie was dit de contactpersoon en voor 15% een reclasseringsmedewerker. Drie keer was het de dienstverleningscoördinator, 4 keer een combinatie van reclasseringsmedewerker plus contactpersoon. Op de vraag, hoe deze controle geschieden zou, antwoordde ruim de helft (54,5%) dat de controlerende persoon zelf kwam kijken, ofwel dat deze langs kwam voor een gesprek. Twee personen gaven te kennen, dit nogal vervelend te hebben gevonden. Eén vond het vooral in het begin niet zo leuk: hij zou als klein kind zijn behandeld. Ruim eenvijfde

zei dat de controle op informele wijze plaatsvond. Verder zei 17,9% dat alleen het aantal uren dat men aanwezig was, werd gecontroleerd, en 3,6% dat er bij wijze van controle navraag bij anderen werd gedaan.

Problemen met betrekking tot de controle van het werk deden zich volgens de ondervraagden nauwelijks voor. Vier personen hadden problemen bij de controle op de inhoud van het werk, één met de controle op de werktijden. Hoe vaak deze problemen werden opgelost, is voor twee personen niet bekend. In de overige drie gevallen waren het de contactpersoon (1 keer), en een reclasseringsmedewerker dan wel de coördinator (2 keer) met wie een oplossing werd gezocht.

5.3.4 Berichtgeving aan justitie

Wij vroegen de dienstverleners of zij, indien er een verslag over hun werkzaamheden was geschreven ten behoeve van de justitiële autoriteiten, op de hoogte waren van de inhoud daarvan. Volgens 16 mensen was er geen verslag geschreven, 9 mensen wisten niet of dit gebeurd was.

Van de dienstverleners die van het bestaan van een verslag afwisten was 27,5% niet, 72,5% wel op de hoogte van de inhoud. Aan hen die van de inhoud kennis genomen hadden, vroegen we of ze het daarmee eens waren. Verreweg de meesten (94,6%) waren dat. Vier personen moesten het nog lezen, één persoon vond niet alles positief wat erin stond.

5.4 Terugblik op het werk

5.4.1 Algemeen

- Ruim 90% van de ondervraagden vond de dienstverlening achteraf een positieve ervaring.

Op de vraag, wat men vooral prettig vond om te ervaren, antwoordde 45,9% van deze groep dat dit de werksfeer was, 34,4% het feit dat zij zich nuttig hadden kunnen maken. Verder werden genoemd het vermijden van gevangenisstraf en het regelmatige leven. Twee personen vonden het vooral positief, dat zij op een prettige/redelijke manier van hun straf afkwamen en één persoon noemde als voordeel dat hij door de dienstverlening niet meer met zijn oude vrienden in aanraking kwam.

Door 6,9% van alle ondervraagden (14 personen) was de dienstverlening niet als positief ervaren. Meer dan de helft van hen (8 personen) vond het soort werk nog het meest vervelend.

Twee personen vonden de dienstverlening een zware belasting naast hun gewone werk, één persoon had het vooral als negatief ervaren dat er na de dienstverlening nog een proeftijd volgde. Een ander vond het op en neer reizen naar de projectplaats nog vervelender dan het werk zelf. Verder was er iemand die ervan overtuigd was dat hij onschuldig was (hoewel hij wel toegaf een postcheque te hebben vervalst).

Op de vraag, of men achteraf bezien liever een ander soort werk had gedaan, antwoordde 83,3% van niet.

- Bijna de helft van de ondervraagde dienstverleners (99 personen) bleef na afloop van de dienstverlening nog contact houden met de mensen op het project.

Voor 71 personen was dit een informeel contact, 23 bleven er als vrijwilliger werkzaamheden verrichten en vijf gingen er tegen betaling werken.⁰⁴

Op de vraag, of men in de toekomst weer dienstverlening zou aanbieden (mocht de gelegenheid zich voordoen), antwoordde 34,5% dat een dergelijke gelegenheid zich niet meer zou voordoen. Bijna tweederde (61,1%) van de ondervraagden zei, wederom een aanbod tot dienstverlening te zullen doen. Eén persoon zei slechts dan nog eens dienstverlening te willen doen, als deze met de straf overeen zou komen. Een ander gaf te kennen, niet nog eens voor dienstverlening in aanmerking te willen komen. Dit werd als volgt toegelicht: 'Je slooft je uit maar je krijgt er niets voor terug'.

5.4.2 Strafrechtelijke aspecten

Voor 35% van de ondervraagde dienstverleners was de strafrechtelijke eindbeslissing ten tijde van het interview nog niet genomen, of bleef deze ons onbekend. Van de overigen vond 70,5% de eindbeslissing van rechter of officier goed of prima. Voor anderen (6,8%) was de eindbeslissing zelfs meegevallen. Eén dienstverlener zei dat hij van de strafrechtelijke aspecten geen greintje verstand had; wel wist hij te melden dat in zijn geval de officier van justitie in hoger beroep was gegaan. Niet tevreden over de eindbeslissing waren 18 personen (dat is 13,6% van degenen ten aanzien van wie reeds een eindbeslissing was genomen). Twaalf van hen waren in het algemeen niet tevreden, zes vonden dat zij een dubbele straf kregen omdat er na de dienstverlening nog een

⁰⁴ Of de genoemde contacten ook duurzaam van karakter waren, kan moeilijk worden vastgesteld; de vraggesprekken hadden al betrekkelijk snel na de beëindiging van de werkprojecten plaats.

proeftijd volgde. Vijf van hen hadden een proeftijd van 1 à 2 jaar, één een proeftijd van minder dan 1 jaar. Ruim, de helft (58,7%) van de dienstverleners vond dat het aantal dienstverleningsuren in verhouding stond tot de ernst van het delict, ofwel dat ze er redelijk vanaf gekomen waren. Van alle ondervraagden vond 10.9% (22 personen) dat het aantal uren te groot was in verhouding tot de ernst van het gepleegde delict. Ter verduidelijking zei één van hen (iemand zonder werk) dat hij voor een mishandeling 60 uren (zich uitstrekkend over twee weken) moest dienstverlenen, terwijl hij voor een heling een gevangenisstraf van twee weken had gekregen. Hij vond dit een scheve verhouding. Zo ook een "zwartwerker" die (bij een eis van twee maanden onvoorwaardelijk) 200 uur moest dienstverlenen, terwijl de bij het delict betrokken koppelbaas slechts drie maanden gevangenisstraf kreeg.

- Op de vraag of men aan de zojuist verrichte dienstverlening de voorkeur gaf boven een gevangenisstraf, antwoordde 98% bevestigend.

Van deze groep voegde 40,2% er nog aan toe, dat zij vooral de vrijheid op prijs stelde en het feit dat ze na het werk weer naar huis mochten: 31,7% noemde dienstverlening zinvol, gevangenisstraf zinloos. Eén persoon gaf de voorkeur aan dienstverlening omdat hij bij een eerdere gelegenheid verslaafd aan drugs uit de gevangenis was gekomen. (Er was daar volgens hem sprake van een vrije heroïne-handel).

Van de 4 personen die op de gestelde vraag niet bevestigend antwoordde, merkte één persoon op dat de speciale preventie van dienstverlening gering is; alleen de proeftijd heeft een dergelijke preventieve werking. De overige drie gaven achteraf gezien de voorkeur aan een gevangenisstraf, en wel om de volgende redenen: gevangenisstraf is onpersoonlijker; gevangenisstraf geeft je het gevoel dat je echt een straf ondergaat; het is nuttiger dan het stapelen van stenen.

Tot slot vroegen wij of men dienstverlening in het algemeen als een straf beschouwde.

- Bijna tweederde van de ondervraagden (61.6%) zei, dienstverlening wel als een straf te beschouwen.

Aan de overige 37,4% die haar niet zonder meer als een straf beschouwde, vroegen wij hoe men de dienstverlening dan wel zag. De visies liepen nogal uiteen: 22,4% van deze categorie noemde het "gewoon werk", eveneens 22,4% beschouwde de dienstverlening als "iets terugdoen aan de maatschappij", terwijl 27,6% een genuanceerd oordeel ("ja en nee") had. Andere opvattingen, gehuldigd door individuele dienstverleners, luiden als volgt: je merkt

niet dat het straf is, je komt alleen in een ander ritme; het brengt regelmaat in je leven; het is een mogelijkheid om de deur eens uit te komen; naar de rechtbank gaan is een veel grotere straf; het is een vorm van vrijetijdsbesteding; het is een drukke vakantie-week.

In het kader van de experimenten met dienstverlening verrichtte het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) onderzoek in acht door de Minister van Justitie aangewezen proefarrondissementen. In dit tweede deelrapport wordt verslag gedaan van een aantal uiteenlopende aspecten van de dienstverlening; centraal staan de meningen van "projectverschaffers" en dienstverleners. Verder wordt aandacht besteed aan door justitie afgewezen aanbiedingen tot dienstverlening.⁰¹

Bij een vergelijking van aanvaarde en afgewezen voorstellen blijkt dat er op het punt van de persoonsgegevens geen noemenswaardige verschillen bestaan. Wel zijn er verschillen in delictgegevens. Van relatief veel vermogensdelinquenten werd het aanbod afgewezen: terwijl van de dienstverleners bijna de helft een vermogensdelict en bijna eenkwart een verkeersdelict had gepleegd, had ongeveer driekwart der afgewezenen een vermogensdelict gepleegd en slechts 7.1% een verkeersdelict. Bij afgewezenen had het delict vaker dan bij dienstverleners schade tot gevolg.

Bij de dienstverleners waren meer first offenders (37%) dan bij de afgewezenen (23%). Als reden voor afwijzing gaf ruim de helft der ondervraagde leden van de magistratuur op, dat het feit te ernstig was en/of het gevaar voor recidive te groot. Dat dienstverleners korter en minder vaak in preventieve hechtenis zaten, lijkt zich hierin te weerspiegelen. Toch zat ook van de afgewezenen ruim 40% niet langer dan 12 dagen in voorarrest. Bijna 30% van de ondervraagde rechters en officieren (waaronder met name politierechters uit één der proefarrondissementen) gaf als reden voor afwijzing op, niet van plan te zijn een voorwaardelijke straf te zullen eisen of opleggen.

Van de door ons aangeschreven directies van projectverschaffende instellingen repondeerde 69.8%. Als motiva-

⁰¹ Dienstverlening in het kader van gratie zal niet in deel 2, maar in deel 3 aan de orde komen.

tie om dienstverleners te plaatsen werd het meest genoemd dat men positief tegenover de experimenten stond ofwel dat men dit deed uit sociale of maatschappelijke overwegingen. Na met één of meer dienstverleners ervaringen te hebben opgedaan, sprak 85% der directies/besturen zich positief of zeer positief uit over de plaatsing van dienstverleners. Bijna tweederde van hen zou bij een hernieuwd verzoek tot projectverschaffing wederom positief reageren. Voor bijna 12% der respondenten was het beleid dat zij hadden van plegers van strafbare feiten na de opgedane ervaringen in positieve zin veranderd, voor 0.9% (2 personen) in negatieve zin. Van de door ons aangeschreven directies van instellingen die negatief gereageerd hadden op een verzoek tot projectverschaffing repondeerde 56.6%. Een breed scala aan motivaties waren dat het personeelsbestand te klein was (15.5%), of dat men protestreacties vreesde van bewoners of cliënten (11.2%). Bij een herhaald verzoek tot projectverschaffing zou 41.7% opnieuw negatief reageren, 3.1% zou een volgende keer positief reageren.

Via een steekproefsgewijze benadering werd met 158 "contactpersonen" (medewerkers op de instelling die zorg droegen voor de praktische begeleiding van de dienstverleningswerkzaamheden) een persoonlijk vraaggesprek gevoerd. In totaal hadden deze personen 408 dienstverleners begeleid, waarvan 91.4% het werk volgens afspraak had uitgevoerd. De meeste contactpersonen maakten tevoren aan de a.s. dienstverlener bekend, wat hij/zij te doen zou krijgen; ruim 10% deed dit niet. Het aantal te werken uren werd op zijn laatst vastgesteld bij het kennismakings- of sollicitatiegesprek. In het algemeen werden door de contactpersonen weinig problemen ondervonden. De twee grootste probleemcategorieën waren, dat dienstverleners bepaalde afspraken niet nakwamen (ca. 20% van alle dienstverleners), en dat de begeleiding door de reclassering te wensen overliet (bij ca. 14%).

Ruim tweederde van de contactpersonen voerde na afloop van het project nog een afsluitend gesprek; ruim een kwart deed dit niet. Bij de berichtgeving aan justitie was 43% der ondervraagden steeds of soms betrokken. In het algemeen vond 53.2% het geen wenselijke zaak, bij de berichtgeving te worden betrokken. Vooral in de arrondissementen Breda en Haarlem waren deze geluiden te horen.

In bijna eenkwart van de instellingen waren een of meer dienstverleners na afloop van het werkproject daar blijven werken.

Slechts één contactpersoon antwoordde bevestigend op de vraag, of het aanblijven van een dienstverlener de komst van een nieuwe in de weg stond. Ruim de helft der contactpersonen had de indruk, dat de dienstverlener(s) het

werk als nuttig en/of leerzaam hadden ervaren, 11% dacht van niet. Voor niemand van de ondervraagden was het beeld dat zij hadden van plegers van delicten in negatieve zin gewijzigd, voor 13.3% zelfs in positieve zin (bij de directies/besturen was dit bijna 12%).

Van de dienstverleners zelf werden er 205 na beëindiging van het project bereid gevonden tot een vraaggesprek (de respons was ongeveer 50%). Slechts twee van hen hadden het werk niet volgens afspraak uitgevoerd. De overige 203 hadden allen het werk volgens afspraak uitgevoerd. Dit betekent dat bij lezing van de nu volgende resultaten rekening moet worden gehouden met een vertekening in gunstige zin; aangezien mag worden verwacht dat de juist degenen met (zeer) positieve ervaringen voor een vraaggesprek voelden. De motivatie tot het aanbod was voor bijna de helft der ondervraagden, dat zij liever niet wilden zitten, voor bijna eenkwart waren het familie- en sociale omstandigheden. Ruim de helft van de dienstverleners kon kiezen uit meerdere projecten. Hoewel volgens de contactpersonen bij praktisch alle dienstverleningen op zijn laatst tijdens het kennismakings- of sollicitatiegesprek het aantal uren werd vastgesteld, zei 41.9% van de dienstverleners dat zij dit pas later te horen kregen.

Veertig procent van de dienstverleners vertelde op het werkproject zelf de reden van hun aanwezigheid. Van 50% werd het met hun instemming door anderen verteld. Van 5% werd het zonder hun instemming door anderen verteld; dit leidde niet tot veel problemen.

Meer dan 87% van de ondervraagde dienstverleners voelde zich in de werkomgeving geaccepteerd. Voor ca. 11% was deze vraag niet van toepassing, aangezien men alleen werkte.

Tweederde van de dienstverleners zei, dat er duidelijke afspraken waren gemaakt over de controle op de uitvoering van het werk. Bij éénderde waren hierover geen duidelijke afspraken gemaakt.

Voor ruim 90% van de ondervraagden was de dienstverlening een positieve ervaring geweest. Vooral de werksfeer werd positief genoemd, en het feit dat men zich nuttig had kunnen maken. De 7% die het werk niet als positief ervaren had, weet dit vooral aan het soort werk dat men had moeten doen. Bijna de helft van de ondervraagden bleef ook na afloop van de dienstverlening nog contact houden met de instelling. Voor 34.6% was dit een informeel contact, 13.7% bleef er (meestal als vrijwilliger) werken.

Op de vraag of men weer voor dienstverlening zou kiezen als de gelegenheid zich voordeed, antwoordde 34.5% dat een dergelijke gelegenheid zich niet meer zou voordoen. Bijna tweederde der ondervraagden zei wederom een aanbod tot dienstverlening te zullen doen.

Ruim de helft der dienstverleners vond dat het aantal uren dat zij moesten werken, in verhouding stond tot de ernst van het gepleegde delict, ofwel dat zij er redelijk vanaf gekomen waren. Bijna 11% vond het aantal uren te groot.

Hoewel 62% van de ondervraagden de dienstverlening wel degelijk als een straf beschouwde, gaf 98% toch de voorkeur aan dienstverlening boven een gevangenisstraf.

Zowel aan directies/contactpersonen als aan de dienstverleners stelden wij vragen in de antwoorden waarop misschien een indicatie zou zijn te vinden voor het gebruik van dienstverleners als goedkope arbeidskrachten. Er zijn inderdaad enige indicaties voor, dat soms met de arbeidsmarkt geconcurrereerd wordt.

Aan het einde van dit tweede deelrapport komen wij tot de volgende conclusies:

- Bij een analyse van de afgewezen voorstellen wijst met betrekking tot dienstverlening niets op een selectie van verdachten op basis van persoonlijke kenmerken. Wel lijkt bij de justitiële autoriteiten de neiging te bestaan, relatief vaker op een voorstel in te gaan wanneer het een verkeersdelict betreft dan wanneer het een vermogensdelict betreft.
- Van een aanzuigende werking van dienstverlening als strafrechtelijk instrument is uit het hier besproken onderzoekmateriaal niet gebleken. Integendeel bleken de rechters en officieren zeer prudent te werk te gaan door consequent die voorstellen af te wijzen waarvan de aanvaarding niet zou hebben geleid tot vervanging van een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf. Anderzijds geeft het kennelijk wat overmatig enthousiasme tot het doen van voorstellen bij reclassering en advocatuur (dat misschien vooral een kenmerk was van de beginperiode der experimenten) aanleiding tot de opmerking dat in de toekomst juist ook van die kant weakzaamheid geboden is.
- Wanneer de bereidheid om projecten te verschaffen wordt opgevat als een graadmeter voor de maatschappelijke acceptatie van dienstverlening, mag van een dergelijke acceptatie inderdaad gesproken worden: zowel naar regio als naar soort instelling was er een brede spreiding van projectverschaffende instellingen.
- Uit de reacties van "projectverschaffers" (basturen van instellingen en contactpersonen) en dienstverleners blijkt, dat door elk van deze partijen de experimenten met dienstverlening in het algemeen als positief zijn ervaren: onoverkomelijke problemen deden zich, wat hun betrof, nauwelijks voor.

-
- Het feit dat zoveel dienstverleners zelf te kennen gaven wat de aanleiding tot hun aanwezigheid op het project was of er geen bezwaar tegen maaken dat dit door anderen werd verteld, duidt op een grote mate van openheid en tolerantie bij de projectverschaffende instellingen.
 - Omdat zoveel dienstverleners tevoren niet precies wisten hoeveel uren het werk in beslag zou gaan nemen, is het wenselijk dat de contactpersonen en/of reclasseringsmedewerkers hun dit bij de aanvang van het werk nog eens nadrukkelijk vertellen. Het zal vermoedelijk motivatiebevorderend werken, wanneer het nog te voltooien gedeelte een overzichtelijke periode is.
 - Het gegeven dat na afloop van het project betrekkelijk veel dienstverleners informeel dan wel zakelijk nog contact met de instelling bleven onderhouden, is een extra aanwijzing voor positieve ervaringen van twee kanten.
 - Een mogelijk probleem bij een voortgezette toepassing van de dienstverlening schuilt in het feit dat er af en toe sprake lijkt te zijn van concurrentie met de arbeidsmarkt. Mocht dit in de toekomst een knelpunt dreigen te worden, dan is het misschien goed het volgende te bedenken: 1) uiteindelijk gaat het om zeer geringe aantallen en 2) het gaat om relatief kortdurende projecten.
 - Hoewel er bij éénderde van de dienstverleners geen duidelijke afspraken waren gemaakt over de controle op de uitvoering van het werk en zij dit goed of prima vonden, moet men zich onzes inziens toch afvragen of het ontbreken van afspraken op dit punt inderdaad een wenselijke zaak is.
 - Ongeveer 11% van de dienstverleners werkte niet samen met anderen. De vraag kan gesteld worden of dit is toe te juichen. Immers één van de voordelen van dienstverlening boven de vrijheidsstraf is, dat zij mensen de mogelijkheid biedt, juist in een samenwerkingsverband met anderen waardering te oogsten voor de getoonde inzet, om hen op die manier des te meer te stimuleren zich (weer) een eigen plaats in de samenleving te veroveren.

In afwachting van verdere resultaten, te presenteren in het derde deelrapport en in het eindrapport, kan worden geconcludeerd dat er weliswaar een aantal problemen overwonnen en voorkomen moet worden, maar dat voorlopig de resultaten van deel 1 en 2 voldoende reden geven tot een optimistische stemming.

BIJLAGE

MENINGEN VAN TWEE DIENSTVERLENERS DIE HET WERK STAAKTEN

Het is begrijpelijk dat dienstverleners wier werkproject om de één of andere reden was stuk gelopen, niet veel zin hadden om daarover nog eens uitvoerig te praten met "iemand van justitie". Des te meer moet het worden gewaardeerd, dat twee personen die het werk niet volgens afspraak uitvoerden, toch nog bereid waren om onze medewerk(st)er te woord te staan. Ter bescherming van hun privacy zal niet worden meegedeeld uit welke arrondissementen zij afkomstig waren. In het vervolg van deze bijlage zullen we spreken van dienstverlener A en dienstverlener B.

A was een man van 30 jaar, wonend met partner en kind(eren), werkloos sinds 1975. Het misdrijf dat hij gepleegd had was diefstal in vereniging met braak. Het dienstverleningsproject bestond uit bosonderhoud, en zou in totaal 120 uur duren (3 dagen per week à 8 uur, gedurende een periode van 5 weken). De rechter noemde als motivatie voor zijn toezegging, dat betrokkene moeilijk van nieuwe feiten was af te houden; door middel van dienstverlening wilde hij proberen A in een rustiger vaarwater te brengen en het recidivepatroon te doorbreken. De rechter vond het boswerk bijzonder geschikt omdat A hierdoor eens helemaal uit zijn dagelijkse sfeer zou komen. Ook de maatschappelijk werker zag in dienstverlening een mogelijkheid, het recidivepatroon te doorbreken; gevangenisstraf was al vaak opgelegd en haalde niets uit.

Reeds na 1 week dienstverlening recidiveerde A en werd hij in verzekering gesteld. Voor het bovengenoemde feit kreeg hij vervolgens een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van 5 maanden.

B was een man/jongen van 20 jaar, eveneens wonend met partner en kinderen, met een full-time baan als ongeschoold arbeider. De misdrijven waarvan hij verdacht werd waren diefstal in vereniging met braak en eenvoudige mishandeling. Het slachtoffer van de mishandeling moest voor een kortdurend verblijf naar het ziekenhuis.

Het dienstverleningsproject bestond uit het verrichten van onderhoudswerk op een kantoor, en zou in totaal 60 uur duren (8 dagen van 9 tot 5, met een lunchpauze van een half uur). De rechter noemde als motivatie voor zijn toezegging, dat B nog niet eerder door de rechtbank was veroordeeld. Volgens de dienstverleningscoördinator leek zijn toekomst zonnig: B had werk, en de groep waarmee hij de misdrijven gepleegd had, was uit elkaar. Ook B voerde de dienstverlening niet volgens afspraak uit. Hij voltooide 17 van de 60 uur, maar verscheen daarna niet meer op het project. Volgde een gevangenisstraf van 3 maanden, waarvan 2 voorwaardelijk.

Vorbereiding tot het werk. A had voor het eerst van de mogelijkheid tot dienstverlening gehoord van een medege-detineerde, B hoorde het van de reclassering, nadat hij de delicten gepleegd had. A deed het aanbod omdat hij het beter vond om te werken dan om te zitten. B vond het beter voor zijn vrouw en kinderen. Ook zei hij "Je blijft in de maatschappij, je hoeft minder van je leven te missen". Beiden konden kiezen uit verschillende projecten. A koos basarbaid, omdat hij dergelijk werk al eens gedaan had. Voor B was het werk een tweede keus: binnen de gestelde termijn was er echter geen plaats meer bij de 'leuke' projecten. Volgens A stond het aantal uren al bij zijn aanbod vast, volgens B pas later. Op de vraag wat hij van de dienstverlening verwachtte voordat hij erna begon, zei A alleen dat het precies gewaarden was wat hij dacht. Toch vond hij het jammer dat het misgelopen was. B had lichamelijk zwaarder werk verwacht; in feite was het 'een makkie'.

Uitvoering van het werk. Zowel van A als B was op het project bekend dat zij daar als dienstverlener werkzaam waren. Van A is niet bekend hoe, B had het zelf verteld. Voor geen van beiden gaf dit aanleiding tot moeilijkheden. De vraag of hij geaccepteerd werd was voor A niet van toepassing, aangezien hij alleen werkte. B noemde de sfeer goed en zei: "Men kon wel begrip opbrengen voor mijn feit".

A zag de contactpersoon elke dag: dit was een voorwerker die tegelijkertijd zijn werk controleerde. Deze controle was volgens A "een wassen neus", en stelde niet veel voor. B had regelmatig een goed contact met de contactpersoon. Dat het project mislukt was lag niet aan hem, merkte B hierbij op. Er was niet duidelijk afgesproken of 0's werk gecontroleerd zou worden; hij vond dit prima.

Problemen bij de uitvoering van de dienstverlening hadden zich volgens A in het geheel niet voorgedaan. B werd enige tijd door familie- omstandigheden in beslag genomen.

Terugblik op het werk. A kon niet zeggen of hij de dienstverlening een positieve ervaring vond; hij had het aanbod gedaan ter voorkoming van een gevangenisstraf. Van B is geen antwoord op deze vraag bekend. A had, achteraf bezien, niet liever een ander soort werk gedaan. B had liever buitenwerk gedaan. Als belangrijkste reden waarom hij de dienstverlening niet had afgemaakt, gaf A op dat hij het stelen niet laten kon, onder meer omdat hij nog een schuld moest delgen. Volgens B liepen de contacten met de coördinator niet gesmeerd, zodat er over en weer misverstanden waren ontstaan: toen B zonder bericht wegbleef, was dit voor de coördinator reden geweest, het project als mislukt te beschouwen. Op de vraag, of hij in de toekomst eventueel nog eens dienstverlening zou willen doen, zei A: "met plezier". Ook B zou toch weer dienstverlening willen doen.

Over de eindbeslissing van de rechter zei A: "Ik ga het met plezier uitzitten". B noemde het gunstig dat de rechter bij het bepalen van de strafmaat rekening had gehouden met het aantal uren dat hij wel gewerkt had. Op de vraag of hij het aantal uren dienstverlening in verhouding vond staan tot de ernst van zijn delict, antwoordde B, dat het "erg meeviel". A zei dat hij het veel te weinig uren vond. Met 300 uren (in plaats van 120) was hij ook tevreden geweest. Hij vond 120 uur vooral te weinig omdat hij werkloos was; had hij een baan gehad, dan was het meer aanvaardbaar geweest. Overigens merkte A nog op, dat de dienstverlening hem weliswaar was gegeven omdat het misschien beter zou helpen (dan gevangenisstraf), "maar", zei A "het helpt minder dan zitten".

A kon niet zonder meer zeggen of hij dienstverlening (in het algemeen) als een straf beschouwde. Wel noemde hij dienstverlening een "gift" om er op een makkelijke manier vanaf te komen. B beschouwde de dienstverlening als een straf. Beiden noemden dienstverlening een goed/redelijk alternatief, dat volgens B ook wel moet blijven. Volgens A heeft het voor echte recidivisten geen zin.